

**Министерство образования и науки Республики Бурятия
ГБОУ «Кижингинская школа-интернат среднего общего образования»**

Рекомендована к утверждению

протокол ШМО № 1

от «24» августа 2021г.

Утверждена приказом

ГБОУ «КШ-ИСО»

№ 28/1 О/Д от «28» августа 2021г.

**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ПО УЧЕБНОМУ ПРЕДМЕТУ**

«Буряад хэлэн»

Для 5-9 классов основной ступени

на период пять лет обучения

Автор (составитель):
Абидуева Лариса Николаевна,
учитель бурятского языка и литературы высшей категории

2021 г.

Гаршаг

1. Тайлбари бэшэг
2. Буряад хэлээр нурагшадай бэлэдхэлэй дүнгүүд
3. Нуралсалай предметэй байгуулга ба удха
4. Нуралсалай тематическа түсэблэл
5. Нуралсалай методическа хэрэгсэлнүүд
6. Хабсаргалта

1. Тайлбари бэшэг

Буряад хэлэ үзэхэ программа эблүүлхэн үндэнэ һууринууд:

- Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» ФЗ №273 от 29.12.2012;
- Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.12.2015г №1577 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 №1897»;
- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 года №1897;
- Положение о рабочей программе ГБОУ «Кижингинская школа-интернат среднего общего образования»;
- Основная образовательная программа ООО ГБОУ «Кижингинская школа-интернат среднего общего образования»;
- Программа воспитания «Мүшэн» ГБОУ «Кижингинская школа-интернат среднего общего образования».

Тус хүдэлмэри, буряад хэлэнэй, тэрэниие шэнжэлдэг эрдэм ухаанай хүгжэлтые хараадаа абан, Россиин эрдэм һуралсалай түсэбые (учебный план) баримталан, мүнөө үедэ хэрэглэгдэдэг программын үндэнөөр «Буряад хэлэнэй» стандартда тааруулан, буряад хэлэнэй туршалгын программа баримталан, хургуулиин һуралсалай программын түсэбтэй зохилдуулан ажалай программа зохоогдобо.

Буряад хэлэ заахадаа, тон түрүүн һурагшадые зүбөөр буряадаар хэлүүлжэ, хөөрүүлжэ хургаха, алдуугүйгөөр бэшүүлжэ хургаха шухала. Түрэлхи хэлэн болбол үхибүүдые Эхэ орондоо, тоонто нюотагтаа, ниитын хэрэгтэ дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, аха зоноо, гэртэхинээ, түрэлхидөө, багшанараа хүндэлжэ, залуу үетэниие һуралсалдань, ажал хүдэлмэридэнь, сахим журамдань найнаар хандуулжа хургаха зорилготой. Ушар тиимэхээ хэлэ хүгжөөлгэдэ, практическа хүдэлмэринүүдтэ ехэнхи саг үгтэбэ.

1992 оной юниин 10-да баталагдаһан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулиин ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олониитын, арад зоной, залуушуулай, һурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырнэ.

Буряад хэлэ заалгын зорилгонууд:

- Хургуулиин шухала зорилгонь хадаа ургажа ябаа үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэнэ һууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ, тэдэниие ажал дээрэ хэрэглэхэ, дадал шадабаритай болгохо, хүгжэлтын юрэнхы үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ гэхэн юм.
- Һурагшадай түрэлхи хэлэ үзэлгэ хадаа оршон тойронхи байдалые ойлгоходонь, мүн ород хэлэ болон бэшэшье предметүүдые үзэхэ хэрэгтэнь ехэ туһа хүргэдэг.
- Гадна һурагшадые болбосоруулха, хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ туһалха арга боломжотой. Ушар тиимэхээ түрэлхи хэлэнэй үүргые саашань улам дээшэлүүлхэ, энэ предмет заалгые, хэшээл бүхэнэй үрэ дүнгые һайжаруулха шухала.
- V-IX классуудай буряад хэлэнэй программа соо буряад хэшээлэй гол удха болон шухала шэглэлнүүд хараалагдана.

- Эдэ шэглэлнүүдэй тон шухалань хадаа хургалга хүмүүжүүлгэ хоёрые түрэлхи хэлэ, литературы хэшээлнүүдтэ нягта холбоотойгоор эмхидхэхэ гэхэн эрилтэ болоно.
- Түрэлхи хэлэндэ, тэрэнэй үүргэдэ хурагшадай һонирхолье саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ, тон дуратайгаар хүмүүжүүлхэ шухала. Тиигэхын тула буряад хэлэнэй баялигы, тэрэнэй уран аргууды – зэргэсүүлгэ, эпитет, метафора гэхэ мэты—хэшээлдээ хэрэглэхэ, тэдэниие хурагшадай хэлэлгэдэ хэрэглүүлжэ хургаха. Тиихэтээ хамта түрэлхи хэлэ заахадаа, хурагшадта гүнзэги, бата бэхи эрдэм болбосорол олгохо хэрэгтэй.
- Буряад хэлэ заахадаа, багша болбол теоретическэ асуудалнуудта тусхай анхарал хандуулха: абяанай болон үгын шэнжэлэлгэдэ, үгын бүридэлдэ, хэлэлгын хубинуудта, мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холболгодо, мэдүүлэлэй байгуулгада, бэшэгэй дүримүүдтэ, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ гэхэ мэтэ. Хурагшадай теоретическэ мэдэсэнүүдые элдэб янзын шүүлбэри хэхэдээ элирүүлхэ.
- VI—VII классуудта морфологи заахадаа, синтаксис дээрэ үндэһэлжэ, тэрээнтэй нягта холбоотойгоор зааха ёһотой. Тиихэдээ мэдүүлэл соо үгтэһэн хэлэлгын хубинуудай хоорондох холбоо, бэе бэеһээ дулдыданги байһые ойлгуулха.
- Багшын шухала зорилгонуудай нэгэниинь хадаа хурагшадые алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшүүлжэ хургаха болоно. Бэшэгэй дүримүүды, сэглэлтын тэмдэгүүды үзэхэдөө, хурагшад зүбөөр ойлгоод, тэдээнээ алдуугүйгөөр хэрэглэжэ хургаха ёһотой.
- Түрэлхи хэлые литературатайнь нягта холбоотойгоор зааха хэрэгтэй. Тиихэдээ литературы хэшээлдэ үзэһэн уран зохёолой хэлэ, найруулга, холбоо үгэнүүд, оньһон болон хошоо үгэнүүд, зэргэсүүлгэнүүд, зохид мэдүүлэлнүүд, богонихон текстнүүд гэхэ мэты буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ үргэнөөр хэрэглэхэ шухала.
- Түрэлхи хэлэ, литературы хэшээлнүүдтэ хэлэлгэ хүгжөөлгэ хараалагданхай. Тиимэһээ изложени болон сочинени бэшэлгэ, хөөрөжэ хургалга гэхэ мэтэ хүдэлмэринүүд дүүргэгдэхэ ёһотой.
- Буряад хэлэ үзэлгэ бэшэ предметүүды үзэлгэтэй нягта холбоотой. Жэшээлхэдэ, буряад хэлэндэ түшэглэн, ород хэлэнэй олон ойлгосонууды хурагшадта ойлгуулжа, хоёрдохи хэлэндэнь хургаха зэргэтэй.

Дээрэ хэлэгдэһэн хургалга болон хүмүүжүүлгын зорилгонууды дүүргэхын тула багша болбол өөрынгөө эрдэм мэдэсы, дүй дүршэлы саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ байха ёһотой. Тиихэдээ буряад хэлээр, литератураар, методикоор, педагогикоор, психологёор шэнэ шэнэ номууды уншажа, хэшээл бүридөө найнаар бэлдэжэ, үрэ дүн хайнтайгаар зааха уялгатай.

Хуралсалай предметэй тодорхойлол

Хургуулида фонетикэ шудалан үзэлгэ хадаа буряад хэлэнэй абяанай гурим ёһын онсо зүйлнүүды харуулха, литературна үгүүлбэрийн гуримы ба зүб бэшэлгын хэдэн олон дүримүүды ойлгон абаха ябадалда туһалха зорилготой юм. Энэ һалбари шудалан үзөөд байхадаа, хурагшад үгэ сооһоо абяанууды илган оложо шадаха, абяан үзэг хоёры худхахагүй болохо ёһотой. Энэнь теоретическэшье, практическэшье талаһаа ехэ шухала ба орфографида амжалтатай найнаар хурахада заагагүй хэрэгтэй арга боложо үгэнэ. Энэ зорилго бээлүүлхын тула фонетическэ шалган үзэлгэ үргэнөөр ашаглан хэрэглэхэ шухала.

Лексикэ шудалан үзэхэдөө, буряад литературна хэлэнэй үгын баялиг тухай ойлгосо үгэжэ, тэрэниие баяжуулха гол аргуудыень харуулха зорилго табигдана.

Саашадаа лексикээр мэдээнүүд морфологи ба синтаксис шудалха үедөө, жэшээлхэдэ, ямар нэгэ хэлэлгын хубиене үзэжэ байхадаа, синонимууд, антонимуудые тааруулан абалга, үгын олон удхатай байдаг ушарые ажаглалга г.м. упражненинүүдые дүүргэхэдээ бэхижүүлэгдэнэ. Лексикээр саашанхи хүдэлмэридэ литературын урогуудшые (шудалан үзэжэ байгаа зохёолой хэлэ шэнжэлхэ зуураа) шухала үүргэ дүүргэхэ ёһотой.

Морфологи шудалан үзэхэдөө, хурагшад үгын хуури ба залгалта, үндэһэн ба суффикс, үгэ бии болгодог хуури, хэлэлгын хубинууд, юумэнэй нэрын зохилдол ба хамаадал, глаголой түхэлнүүд, глаголнуудай хубилалга, причасти ба деепричасти гэхэ мэтын ойлгосонуудые бата бэхеэр ойлгожо абаха ёһотой.

Үгын бүридэл ба үгын бии бололгые хургуулида үзэхэ зорилго хадаа үгын удхата хубинуудын болохо үндэһэн ба суффиксын үүргэ тухай, үгэнүүдые холбодог арга зэбсэгын болохо залгалтын үүргэ тухай ойлгосо хурагшадта үгэхэ, үгые гансал бүридэлөөрнь хубаажа шадаха бэшэ, мүн баһа ямар үгэһөө хайшан гэжэ бии болоһыень ойлгуулха, буряад хэлэнэй үгэ бии болгодог гол аргуудтайнь танилсуулха. Үгын бүридэлөөр ба үгэ бии болголгоор хэшээлнүүд практическа шэнжэтэй байха зэргэтэй.

Хурагшад синтаксис шудалан үзэхэдөө, иимэ ойлгосонуудые бата бэхеэр мэдэжэ абаха ёһотой: үгэнүүдэй холбоо, мэдүүлэл, мэдүүлэл доторхи үгэнүүдэй холбоо, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүд, мэдүүлэлэй тусгаарлагдаһан гэшүүд, причасти ба деепричасти обородуудтай мэдүүлэлнүүд, простой ба сложно мэдүүлэлнүүдэй гол янзанууд. Синтаксис шудалан үзэхэ зуураа, хододоо хэлэлгын аялга ажагладаг байха хэрэгтэй. Эдэ ажаглалганууд сэглэлтын дүй дүршэлтэй болгохоһоо гадна, мүн баһа уранаар уншалгын дүй дүршэлтэй болгохо ябадалда ехэ удха шанартай байна.

Тодорхойлолго ба дүрим дээрэ хүдэлэлгэ грамматикын урогуудта ехэһэн хуури эзэлнэ. Грамматикын тодорхойлолгонуудые ба дүримүүдые сээжэлдэхэ зорилготой бэшэшые һаань, тэдэниие сохом тодоор, удхыень ойлгожо, найруулан хэлэхэ эрилтэ хурагшадта табиха. Грамматикын урогуудта багша грамматическа шэнжэнүүдэй (жэшээлхэдэ, наречинүүдэй удхын илгаа, түлөөнэй нэрэнүүдэй илгаа г. м.), хубаарилгые сээжэлдүүлхэ, удхыень ойлгожо абангүй дабтаха ёһогүй юм. Шудалан үзэжэ байгаа грамматическа бүлэгүүдэй гол шухала илгаануудые ойлгон, тэдэнэй хоорондох апли ба ондоо зүйлнүүдыень мэдэжэ абаха зорилго табигдана. Хэлэнэй материал шэнжэлхэдээ, грамматикаар мэдэхэ болоһон теоретическэ мэдэсээ хурагшад өһөдөө хэрэглэжэ, шудалан үзэһэнөө хамтадхаха ба гуримшуулха юм. Эдэ бүгэдэ хадаа программа соо хараалагдаһан грамматическа дүримүүдые бата бэхеэр ойлгуулха хүдэлмэрийн гол удхань болоно.

Грамматикын халбаринуудай (морфологи ба синтаксисэй) хоорондох харилсаа холбооо хододоо хараада абаха гээшэ айхабтар шухала юм: морфологи шудалан үзэхэ зуураа, синтаксисэй материал (сэглэлтын дүримүүдые), харин синтаксис шудалан үзэхэ зуураа, морфологёор гол мэдээнүүдые (бэшэгэй дүримүүдые) дабталсаха хэрэгтэй.

Мүн фонетикэ болон лексикэтэй грамматикын харилсаа холбоо хараада абтадаг байха ёһотой. Үгэнүүдые морфемэнүүдтэнь халган хубаахадаа, үзэгэй абяа, үгын бүридэлые хараадаа абалсаха хэрэгтэй. Грамматика шудалан үзэлгэ зүб бэшэлгын (орфографиин ба сэглэлтын) дүримүүдтэй илангаяа нягтаар холболдоно. Тиибэшые гансал орфографиин ба сэглэлтын дүримүүдые юрэ мэдэхэдээ, зүбөөр, алдуугүйгөөр бэшэдэг болодоггүй гээшэ.

Энээнһээ гадна, шалгахань бэрхэтэй орфограммануудтай үгэнүүдые зүб бэшэлгын дүримүүдые хэрэглэхэ талаар үдэр бүрийн хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэй. Энэ хүдэлмэри ябуулжа байхадаа, элдэб түрэлэй диктант, грамматико-орфографическа шэнжэтэй

упражненинүүдые хэрэглэхэ. Зүб бэшэлгын гол дүримүүд дээрэ хурагшадай анхаралые онсолон хандуулха тон шухала. Бэшэмэл хүдэлмэриие сэгнэхэдээ, орфографическа ба сэглэлтын ехэ ба бага алдуунуудые илгаруулха хэрэгтэй. Грамматикаар ба зүб бэшэлгээр хэшээлнүүдые үнгэргэхэдөө, хурагшадайнгаа хэлэлгэ хүгжөөлгэтэй, үгэ хэлыень баяжуулгатай, литературна хэлэнэй ёһо гуримуудые ба уранаар уншалгын дүршэлнүүдые ойлгожо абалгатай шадаал хаа холбуулха хэрэгтэй. Энэ зорилгоор грамматикын ба зүб бэшэлгын урогуудта элдэб упражненинүүдые, жэшээлхэдэ, үгын холбоонуудые, тусхай темэдэ (тэрэ тоодо зурагааршые) мэдүүлэлнүүдые, түшэг болохо үгэнүүдээр текст зохёолго, найруулгын даабаринуудтайгаар хэмжээгээрээ багашаг текст найруулга, үгтэһэн жэшээгээр, албан хэрэгэй саарһа дансануудые (жэшээлхэдэ, гуйлта, мэдүүлгэ, найдалга, үнэмшэлгэ, гар табилга г. м.) бэшэжэ хураха ёһотой.

Нуралсалай түсэбтэ предметэй хуури тодорхойлон бэшэлгэ

Нуралсалай программын түсэбэй ёһоор 5 – 9 классуудта хэрэглэхэ номууд:

5 класс - «Буряад хэлэн». Б.Б. Будаин, Б.Б. Гомбоев, С.Г. Будаин. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2008.

6 класс - «Буряад хэлэн». О.Ш. Цыремпилова, Ц, С. Жанчипова. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2013.

7класс - «Буряад хэлэн». О.Ш. Цыремпилова, Ц, С. Жанчипова. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2014.

8 класс - «Буряад хэлэн». С.Г.Ошоров, Ж.Ц. Жамбуева. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2008.

9 класс - «Буряад хэлэн». В.Д. Патаева, О.-Х. Нанзанова. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2012.

Нуралсалай программын түсэбэй ёһоор 5 – 9 классуудта 306 саг хараалагдана:

5 класс – 68 саг (неделиин 2 саг);

6 класс – 68 саг (неделиин 2 саг);

7 класс – 68 саг (неделиин 2 саг);

8 класс – 68 саг (неделиин 2 саг);

9 класс – 34 саг (неделиин 1 саг).

II. Буряад хэлээр хурагшадай бэлэдхэлэй дүнгүүд

Нуралсалай иимэ личностнэ дүнгүүдые харуулха ёһотой:

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ шуудалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Нуралсалай метапредметнэ дүнгүүдын иимэ байха ёһотой:

Бээ гуримшуулаад ябах шадабари (Регулятивные УУД):

- олоһон мэдэсэһээн уламжалан, үшөө мэдэхгүй юумэн тушаагаа зорилго табиha;
- түсэблэлгэ, удаа дараалуулан хоорондын зорилгонуудыe табижа, ямар дүндэ ерэхээ уридшалан мэдэхэ;
- сэгнэлтэ хэхэдээ, юу ойлгоһоноо, үшөө юу ойлгожо абахабиб, хэр зэргэ шанартайгаар ойлгообиб гэжэ хэһэн ажалаа сэгнэжэ шадаха;
- эрмэлзэл зоригоо суглуулжа, бэрхэшээлнүүдыe дабажа шадаха.

Орион тойрониe шудалха шадабари ((Познавательные УУД):

- буряад хэлээ буряад арадай үндэһэн болбосоролой нангин баялиг гэжэ ойлгохо;
- түрэл хэлэндээ дуратайгаар, хүндэтэйгөөр хүмүүжэхэ;
- хэлэнэй баялигыe, грамматическа аргуудыe өөрынгөө хэлэлгэдэ хэрэглэжэ, бодожо байһан бодолоо тэрэнэй хүсөөр хэлэжэ шадаха.

Харилсаха шадабари (Коммуникативные УУД):

- бэе бээ шагнажа, дуулажа шадаха;
- хэлэнэй аргуудыe хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, өөрынгөө хараа бодол хэлэжэ шадаха;
- бэшэг дээрэ, аман хэлэлгээрээ хэрэгтэй мэдээсэл дамжуулжа шадаха;
- асуулта хэжэ, хүнэй һанал бодол ба өөрынгөө һанамжа хэлэжэ шадаха;
- хэжэ байһан юумэнэйнгээ зорилгонуудыe, хамта дүүргэхэ ажалайнгаа түсэбүүдыe, яажа тэрээнээ дүүргэхыe элирхэйлжэ шадаха;
- олоһон мэдэсээрээ нүгөөдэтээ хубаалдажа, үрэ дүнтэй бодол абаха;
- бэе бээ хүндэлжэ, нүгөөдэдөө анхаралтайгаар хандаха.

Предметнэ дүнгүүдынь гэхэдэ:

Һурагша иимэ юумэ шадаха:

- үгэ соохи үзэгүүд ба абьянуудыe зүбөөр илгаруулха, шүүлбэрилхэ;
- аялгануудай ба хашалгануудай илгаа мэдэхэ;
- буряад болон абтаһан үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ, тэрэниe баримталан, үгэнүүдыe болон мэдүүлэлнүүдыe зүбөөр үгүүлхэ, бэшэхэ;
- үгэнүүдыe бүридэлөөрнь шүүлбэрилхэ;
- юрын мэдүүлэлнүүдыe зохёохо;
- мэдүүлэлэй юрын гэшүүдыe мэдэхэ;
- юрэ хөөрэхэн, бодомжолһон, зураглаһан үгүүлэлнүүдыe илгаруулха;
- юрын түсэб табижа шадаха;
- үгын һуури ба үндэһэ, залгабари, залгалта, зүйр үгэ элирүүлжэ шадаха;
- үгын абьянай шүүлбэри хэжэ шадаха;
- үгын удха өөрын үгөөр дамжуулжа шадаха;
- антонимууд, омонимууд, синонимуудыe илгаруулжа шадаха;
- мэдүүлэлэй шухала гэшүүдыe элирүүлжэ шадаха;
- мэдүүлэлэй янзануудыe илгаруулжа шадаха;
- мэдүүлэлэй юрын гэшүүдыe илгаруулжа шадаха;
- причастна, деепричастна обородуудыe илгаруулжа шадаха;
- олондо мэдээсэл тараадаг эмхинүүдэй, интернетэй арга хэрэглэжэ шадаха;
- хүнүүдтэй харилсажа шадаха;

Һурагша иимэ дадалтай болохо:

- хэлэлгэдээ үгэнүүдыe зүбөөр хэрэглэжэ һураха;
- мэдүүлэлнүүдыe хэлэлгэдээ зүбөөр зохёожо, хэлэжэ шадаха;
- дүтэрхы удхатай үгэнүүдыe хэлэлгэдээ хэрэглэхэ;

- алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха.

Нурагшадай мэдэсэ шадабарин гол эрилтэнүүд

Нурагшад иимэнүүд шадабари ба дадалтай болохо ёһотой:

үгэ соохи үзэгүүд ба абяануудые зүбөөр илгаруулха, шүүлбэрилхэ, үгэнүүдые бүридэлөөрнь, мэдүүлэлнүүдые байгуулгаарнь шүүмжэлхэ, юрын болон орёо мэдүүлэлнүүдые зохёохо; буряад болон абтаһан үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ, тэрэниие баримталан, үгэнүүдые болон мэдүүлэлнүүдые зүб үгүүлхэ, бэшэхэ; юрэ хөөрэхэн, бодомжолһон, зураглаһан найруулгануудые бэшэхэ түсэб табижа шадаха.

Фонетикэ, графика, орфоэпи, орфографи шудалан үзэлгэ хадаа буряад хэлэнэй абяанай системын онсо зүйлнүүдые харуулха, абяан үзэг хоёрые худхахагүй, литературна үгүүлбэрийн хэм баримталха, зүб бэшэлгын дүримүүдые хэрэглэжэ шадаха болохо ёһотой. Үгэнүүдые, мэдүүлэлнүүдые, үгүүлэлнүүдые зүбөөр илгажа нурабал, фонетическэ шүүлбэри зүбөөр хэгдэхэ.

Тус программа соо лексикологи ба фразеологи гэхэн сэдэбүүдтэ онсо нуури үгтэнэ. Буряад хэлэнэй үгын баялиг, хэлэнэй уран аргануудые эдэбхитэйгээр хэрэглэжэ нураха ёһотой. Лексикологёор мэдэсэнүүд морфологи, синтаксисше шудалха үедөө нэмэгдэхэ, бэхижүүлэгдэхэ. Түрэл хэлэнэйнгээ арга боломжые, тодо, хурса, ураниие улам бүри дүүрэнээр хэрэглэжэ нургаха шухала. Нурагшадые лексическэ шүүлбэридэ нургаха хэрэгтэй.

Морфологи шудалан үзэхэдөө, нурагшад үгын бүридэл ба үгын бии болодог аргануудтайнь танилсана. Үгын удхата хубинууд – үндэхэн ба залгабаринуудай үүргэ тухай, үгэнүүдые холбодог арга зэбсэгынь болохо залгалта тухай ойлгосо нурагшадта үгэхэ, үгые ганса бүридэлөөрнь шүүлбэрилжэ нураха бэшэ, мүн баһа ямар үгэхөө яагаад бии болоһыень ойлгуулха шухала юм. Үгын бүридэлөөр ба үгын бии бололгоор шүүлбэридэ наринаар хандаха, зүб бэшэлгэтэйнь холбоотойгоор хараха. Хэлэлгын хубинуудай морфологическа шэнжэнүүдые ойлгон, тэдэнэй хоорондох апли ба ондоо зүйлнүүдые мэдэжэ абаха зорилго табигдана.

Синтаксис шудалан үзэхэдөө, нурагшад үгэнүүдэй холбоо, мэдүүлэл, мэдүүлэл доторхи үгэнүүдэй холбоо, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүд тухай мэдэсэ, хэрэглэхэ шадабари бата бэхээр ойлгожо абаха ёһотой. Мэдүүлэлнүүдые уншахадаа, хоолойн аялга ашагладаг байха хэрэгтэй. Нурагшадые сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табижа дүй дүршэлтэй болгохоһоо гадна, мүн баһа уран уншалгыень хүгжөөхэ байна. Морфологи синтаксис хоёрой хоорондох холбоо хараада абаха шухала юм. Зүб бэшэлгын дүримүүд, сэглэлтын тэмдэгүүдээр дүримүүд, шалгахань бэрхэтэй орфограммануудта анхарал хандуулагдаха ёһотой.

Үзэжэ байһан сэдэбээр болон дүн гаргалгын хиналгануудай түхэлнүүд

Буряад хэлээр нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ хүдэлмэринүүд:

1. Нурагшалай ажалнууд (хүсэнэгүүд, хэшээлэй сэдэбээр түшэглэхэ схемэнүүд, гэрэл толлолгонууд)
2. Шалгалтын хүдэлмэри (үзэхэн разделээр дүн гаргалга)
3. Бээ даан бэшэхэн хүдэлмэри (үзэхэн сэдэбээр дүн гаргалга)
4. Аман харюу
5. Тест дүүргэлгэ

6. Сээжэ уншалга
7. Гэрэй даабари
8. Нуралсалай түсэлнүүд
9. Шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүд
10. Творческо хүдэлмэринүүд (бэшэмэл харюунууд, найруулга, зурагаар зохёолго).

III. Нуралсалай предметэй байгуулга ба удха

5 класс

Хэлэн-хүнүүдэй хоорондоо харилсаха шухала арга

Эхин классуудта үзэхэнөө дабталга

Абяан ба үзэгүүд. Аялган ба хашалган үзэгүүд.

Түргэн ба удаан аялганууд. Дифтонгнууд ба йотированна аялганууд.

Хэлэлгын хубинууд: юумэнэй нэрэ, үйлэ үгэ, тэмдэгэй нэрэ.

Падежнүүдэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ.

Юрэ хөөрэхэн, асууһан ба идхәһан мэдүүлэлнүүдые зүбөөр уншалга.

Литературна буряад хэлэн. Хэлэнэй үүргэ. Нютаг хэлэнүүд.

Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим

Эхин классуудта үзэхэнөө дабталга.

Буряад хэлэнэй алфавит.

Хэлэлгын абяанууд. Аялган абяануудай илгаа: эмэ (хэлэнэй урдуурхи), эрсэ (хэлэнэй дундуурхи), эрэ (хэлэнэй хойгуурхи). Түргэн, удаан аялганууд, дифтонгнууд.

Аялгануудай тааралдал.

Аялгануудые зүб бэшэлгэ. Ээ, эй, уй, үй, ы, э, и аялгануудые бэшэхэ дүримүүд.

Хашалганууд, тэдэнэй илгаа: хонгёо ба бүдэхү хашалганууд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд.

Йотированна аялганууд.

Фонетическэ шүүлбэри.

Буряад хэлэнэй орфоэпи. Орфоэпиин гол дүримүүд. Хэлэлгын абяануудые, үгэнүүдые ба тэдэнэй дүрсэнүүдые, абтаһан үгэнүүдые зүбөөр үгүүлэлгэ.

Илгәһан ь тэмдэг.

Үе, үгэ нүүлгэлгэ.

Абтаһан үгэнүүдые зүб бэшэлгэ.

Буряадаар бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд.

Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэйн аялгание буряадшалан бэшэхэ дүрим.

Орфографическа толи хэрэглэлгэ.

Лексикологи

Буряад хэлэнэй үгын баялиг.

Олон удхатай үгэнүүд ба омонимууд.

Сэхэ ба шэлжэхэн удха.

Синонимууд ба антонимууд.

Үндэхэн буряад ба ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд.

Мэргэжэлтэдэй үгэнүүд.

Нютаг үгэнүүд.

Хуушарһан үгэнүүд.

Уласхоорондын үгэнүүд.

Буряад хэлэнэй толинууд.

Үгын бүридэл ба үгын бии бололго

Үндэхэн. Үгын һуури.

Үгын залгабари ба залгалта.

Залгабаринуудай хүсөөр үгэнүүдэй бии бололго.

Орѳо ба хуряамжалхан үгэнүүд. Тэдэниие зүб бэшэлгэ.
Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүд.
Анхан һуурийн дундахи тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэлгэ.
Үгын бүридэлөөр шүүлбэри.

Синтаксис, пунктуаци

Холбуулал. Холбуулалай гол ба дулдыданги үгэнүүд.
Мэдүүлэл. Хэлэгдэһэн зорилгоороо мэдүүлэлнүүдэй илгаа: юрэ хөөрэхэн, асууһан, идхалан.
Аянгалгаараа мэдүүлэлнүүдэй илгаа: шангадхалан ба шангадхаагүй мэдүүлэлнүүд, тэдэнэй аянгалга.
Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд: нэрлүүлэгшэ ба хэлэгшэ.
Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд: нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ ба ушарлагша.
Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд.
Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл, тэрэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд ба аялга.
Хандалга, тэрэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд ба аялга.
Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд, тэдэнэй аялга ба сэглэлтын тэмдэгүүд (юрэнхы танилсалга).
Авторай үгын урда ба хойно байһан сэхэ хэлэлгэ, тэдэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд ба аялга.
Үгэ андалдалга (диалог), сэглэлтын тэмдэгүүд.
Текст (юрэнхы ойлгосо)..

Хэлэлгын янзанууд: юрэ хөөрэлгэ, зураглалга, бодомжолго.

Жэл соо үзэхэнөө дабталга

Абяан үзэг хоёрой хоорондохы илгаа.
Аялган ба хашалган абяанууд.
Синонимуудые, антонимуудые, олон удхата үгэнүүдые, омонимуудые мэдүүлэл соо хэрэглэлгэ.
Мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүд.
Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл.
Диалог тухай дабталга.

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ

Текстые абзацнуудта хубааха шадабари бээлүүлхэ хүдэлмэри.
Түсэб табилга. Текстын сэдэб элирүүлгэ.
Яряанай ба уран зохёолой найруулга илгаха шадабари бээлүүлгэ.
Юрэ хөөрэлгэ, зураглалга ба бодомжолго гэхэн үгүүлэлэй янзануудта хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэ.
Уран зохёол, кинофильм, радио болон теледамжуулгануудай удхаар өөрынгөө һанамжа, бодомжолго бэшэхэ шадабари бээлүүлгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэ.
Зураг хэрэглэжэ гү, али өөрынгөө ажабайдалда болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай зохёолго бэшэлгэ.
Юрэ хөөрэхэн, зураглаһан текстын удхаар найруулга (дэлгэрэнгы) бэшэлгэ.
Найруулга, зохёолгонуудые бэшэлгэ.
Ород хэлэнһээ буряадта оршуулга.
Үзэхэн зохёолой удхаар асуудалнуудта тобшо ба дэлгэрэнгы харюунуудые үгэлгэ.

6 класс

Оролто хэшээл. Буряад хэлэн- Буряад Республикын гүрэнэй хэлэн.

Табадахи класста үзэхэнөө дабталга

Фонетикэ, графика, бэшэгэйдүрим.

Лексикэ.

Үгынбүридэл.

Үгынбийболлолго.

Фразеологи

Фразелогитухай юрэнхы ойлгосо.

Фразеологическа тааралнуудай гол шэнжэнүүд.

Ямар хэлэнхээ абтаһан үгэб гэжэ мэдэхэ болохо.

Абтаһан, нютагай, мэргэжэлтэнэй, хуушарһан үгэнүүдые илгаруулха шадабаритай болгохо. һурагшад хэлэлгэдээ фразеологическа тааралнуудые хэрэглэжэ һураха уялгатай.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосо

Морфологи. Хэлэлгын хуби тухай ойлгосо. Бээ дааһан хэлэлгын хубинууд. Тухалагша хэлэлгын хубинууд. Тусхай хэлэлгын хуби.

Юумэнэй нэрэ

Эхин классуудта үзэһэнөө дабталга.

Юумэнэй нэрын удха шанар ба грамматическа гол тэмдэгүүдынь.

Юумэнэй нэрын синтаксическа үүргэ.

Юумэнэй нэрые хандалга болгон хэрэглэлгэ.

Юумэнэй нэрэнүүдэй хүниие ба юумэнүүдые тэмдэглэлгэ.

Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэнүүд.

Газар зүйн нэрэнүүдые (түби дэлхэйн, нуур далайн, хада уулын, орон нютагай, город тосхоной, талмай, гудамжа мэтын нэрэнүүдые), түүхын ушаралнуудай, һайндэрнүүдэй, дурасхаалта үдэрнүүдэй нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр эхилжэ бэшэлгэ.

Ном, дэбтэр, газетэ журнал, зураг, кинофильм, зүжэг, литературынын ба хүгжэмэй зохеолнуудай нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр эхилжэ бэшэлгэ. Эдэ нэрэнүүдые кавычкаар текст соо илгалга.

Нэгэнэй ба олоной тоо.

Зохилдол. Падежэй залгалтануудай һууриин зөөлэн хашалганай, дифтонгын, удаан ба сохилтотой аялганай, хэлэнэй узуурай хашалганай удаа түхэлөө хубилгадаг ушарнууд. Падежнүүдэй залгалтануудые залгаханда, зарим юумэнэй нэрэнүүдэй һуурида болодог хубилалтанууд.

Падежэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ.

Юумэнэй нэрын нюурта ба өөртэ хамадал, тэдэнэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ.

Хэрэггүй газарта нэгэ үгээ дабтахагүйн тула дүтэрхы удхатай юумэнэй нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ шадаха дадал.

Падежнүүдэй ба хамаадалай залгалтануудые зүбөөр хэлэхэ, бэшэхэ шадабаритай болгохо

Тэмдэгэй нэрэ

Тэмдэгэй нэрын удха ба грамматическа шэнжэнь. Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд. Тэмдэгэй нэрын бии бололго. Тэмдэгэй нэрэ бии болгодог суффикснуудые зүб бэшэлгэ. Тэмдэгэй нэрэнүүдые зохилдуулха, хамаадуулха шадабаритай болголго. Дүтэрхы удхатай тэмдэгэй нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэлгэ.

Тоогой нэрэ

Тоогой нэрэ тухай ойлгосо.

Тоолоһон, дугаарлаһан, баглуулһан, суглуулһан тоогой нэрэнүүд.

Тоолоһон тоогой нэрын һүүлэй хашалган.

Дугаарлаһан, баглуулһан, суглуулһан тоогой нэрэнүүдые бии болгодог суффикснуудые зүб бэшэлгэ.

Юрын ба бүридэмэл тоогой нэрэнүүд.

Хэлэлгэ соо баглуулһан тоогой нэрын хубаарилһан ба баглуулһан удха шанар зүбөөр хэрэглэжэ шадалга.

Тоолоһон, дугаарлаһан, баглуулһантоогой нэрэнүүдые элирхэйлэгшэ, суглуулһан тоогой нэрые нэрлүүлэгшэ болгон хэрэглэлгэ.

Тоогой нэрэнүүдые зүбөөрүгүүлэлгэ.

Тоогой нэрэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэлэхэ, бэшэхэ шадабаритай болгохо.

Түлөөнэй нэрэ

Түлөөнэй нэрэ тухай ойлгосо.

Түлөөнэй нэрэнүүдэй илгарал.

Түлөөнэй нэрэнүүдые мэдүүлэлэй элдэб гэшүүдэй үүргээр хэрэглэлгэ.

Түлөөнэй нэрэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ.

Түлөөнэй нэрэнүүдые мэдүүлэлнүүдые холболгодо зүбөөр хэрэглэжэ һуралга.

Дайбар үгэ

Дайбар үгэнүүдэй удха ба грамматическа шэнжэнүүдын.

Дайбар үгэнүүдэй удхаараа илгарал.

Дайбар үгэнүүдые мэдүүлэлэй ушарлагшадай ба хэлэгшын үүргээр хэрэглэлгэ.

Дайбар үгэнүүдэй бии болохо аргууд.

Дайбар үгэнүүдые мэдүүлэлнүүд соо зүбөөр хэрэглэхэ шадабаритай болгохо.

Дабталга

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ

Үзэһэн текстнүүдые (хуби хубяарнь), хэлэлгын стиль, темэ, холбоотой хөөрөөнэй гол удха дабталга.

Байгаалие гү, али ямар нэгэн бодото байдалые тодорхойлон харуулһан удхатай юрэ хөөрэхэн текстээр изложени бэшэлгэ.

Шудалан үзэжэ байгаа литературна зохеолой хэһэгээр дэлгэрэнгы ба хуряангы изложени бэшэлгэ.

Хараһан фильмын, зүжэгэй, радиодамжуулгын удхаар өөрынгөө ханамжа оруулалсан, дэлгэрэнгы ба хуряангы изложени бэшэлгэ.

Ямар нэгэн юумые, байгаалие ажаглан хадужа абаһанаа тодорхойлон, мүн зураг хаража бэшэхэн сочинени.

Литературна геройн характеристикэ хөөрөжэ үгэлгэ.

Уншаһан рассказ, шүлэг, статья тухай ханамжаяа бэшэлгэ.

Юрын конструкитай мэдүүлэлнүүдһээ бүридэхэн багахан рассказые ородһоо буряад хэлэн дээрэ оршуулга.

7 класс

Дабталга

Йилэ игэ.

Эхин класста йилэ игэ тухай изэһэнэс дабталга.

Йилэ игын удха ба гол морфологическа шэнжэнид, тэрэнэй синтаксическа ийргэ.

Йилэ игые мэдүүлэлэй хэлэгшэ болгон хэрэглэлгэ.

Йилэ игын һуури.

Йилэ игын хандаһан, мэдүүлһэн, причастна, деепричастна тилэбид.

Йилэ игын нюурай зийр игэнидые абалга.

Йилэ игын бии бололго.

Причастинуудай зохилдол, хамаадал.

Причастинуудай юумэнэй нэрэ бололго.

Деепричастна тыхэл.

Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнид. Тэдэнэй сэглэлтын тэмдэгид (юрэнхы ойлгосо).

Элдэб янзын глаголнуудые хэлэлгэдээ зибээр хэрэглэлгэ.

Йилэ игэ -синонимуудые хэлэлгэдээ зибээр хэрэглэжэ һуралга.

Туһалагша хэлэлгын хубинууд

Туһалагша хэлэлгын хубинууд тухай юрэнхы ойлгосо.

Зийр игэ. Зийр игэнид тухай ойлгосо, тэдэнэй илгарал.

Зийр игэнидые хамаатай игэтэйн сугтань ба амьяарын бэшэхэ дйрим.

Нюурай зийр игэнидые зибээр хэрэглэн, хамаатай игын хойно залгалга.

Зийр игэнидые хэлэлгэдээ зибээр хэрэглэлгэ.

Дахуул игэнид тухай ойлгосо.

Ондоо хэлэлгын хубинуудһаа гараһан дахуул игэнид.

Дахуул игэнидэй дахаһан игынгее залгалтануудые абалга.

Тула, тїлєє гэжэ дахуул їгэнїїдые зїб хэрэглэжэ һуралга.
Холболто. Холболто тухай ойлгосо.
Юрын ба бїридэмэл холболтонууд.
Ниилэлдїїлһэн ба дахалдуулһан холболтонууд тухай ойлгосо.
Дїтэрхы удхатай холболтонуудые хэрэглэхэ шадабаритай болголго.

Тусхай хэлэлгын хубинууд

Аянгалһан їгэ. Аянгалһан їгэнїїдэй удха, тэдэнэй хэлэлгэ соохи їїргэ.

Абья дууряаһан їгэнїїд.

Аянгалһан їгэнїїдые дуунайнгаа аялгаар илгалга.

Аянгалһан їгэнїїдэй хойно запятой ба шангадхаһан тэмдэг хэрэглэлгэ.

Аянгалһан їгэнїїдые хэлэлгэдээ зїбеер хэрэглэлгэ.

Сэглэлтэ

Жэл соо үзэһэнөө дабталга

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ

Үзэһэн текстнүүдые (хуби хубьяарнь), хэлэлгын стиль, темэ, холбоотой хөөрөөнэй гол удха дабталга.

Хэрэгэй стиль тухай юрэнхы хөөрэлдэлгэ.

Байгаалиие гү, али ямар нэгэн бодото байдалые тодорхойлон харуулһан удхатай юрэ хөөрэхэн текстээр изложени бэшэлгэ.

Шудалан үзэжэ байгаа литературна зохеолой хэхэгээр дэлгэрэнгы ба хуряангы изложени бэшэлгэ.

Хараһан фильмын, зүжэгэй, радиодамжуулгын удхаар өөрынгөө һанамжа оруулалсан, дэлгэрэнгы ба хуряангы изложени бэшэлгэ.

Ямар нэгэн юумые, байгаалиие ажаглан хадуужа абаһанаа тодорхойлһон, мүн зураг хаража бэшэхэн сочинени.

Литературна геройн характеристикэ хөөрөжэ үгэлгэ.

Уншаһан рассказ, шүлэг, статья тухай һанамжаяа бэшэлгэ.

Юрын конструкцитай мэдүүлэлнүүдһээ бүридэхэн багахан рассказые ородһоо буряад хэлэн дээрэ оршуулга.

8 класс

Дабталга.

Холбуулал.

Холбоо үгэнүүд, тэдэнэй илгарал.

Холбоо үгэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ һуралга.

Олон янзын (синонимичнэ) холбоо үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэхэ шадабаритай болголго.

Мэдүүлэлнүүд.

Олон янзын (юрэ хөөрэхэн, асууһан, идхаһан, шангадхаһан) мэдүүлэлнүүд.

Тэдэнэй илгаанууд ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Удхын сохилто. Удхын сохилто ба үгэнүүдэй һуури байра хэрэглэжэ, мэдүүлэлэй шухала үгэ илгаруулан хэлэжэ һуралга.

Орёо мэдүүлэл.

Простой ба сложно мэдүүлэл тухай ойлгосо.

Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо.

Мэдүүлэлэй гэшүүд.

Простой мэдүүлэлнүүдэй илгарал.

Дутуу мэдүүлэл.

Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд.

Нэрлүүлэгшэ, тэрэнэй гаралга.

Нэрлүүлэгшые заагша.

Хэлэгшэ, тэрэнэй гаралга.

Нэрэ хэлэгшэ ба глагол хэлэгшэ.

Хэлэгшын холболто.

Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондо зурлаа табилга.

Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрые холбоһон үгын үгы байхадань, тэрэниие зүбөөр хэлэлгэ, уншалга.

Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд.

Элирхэйлэгшэ, тэрэнэй гаралга.

Хабсаргалта, тэрэнэй илгарал.

Нэмэлтэ. Сэхэ ба косвенно нэмэлтэ.

Ушарлагша, тэрэнэй илгарал.

Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй байра.

Юрын гэшүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ һуралга.

Нэмэлтэ, элирхэйлэгшын орондо таараха синонимуудые хэрэглэлгэ.

Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүд.

Нэгэ түрэл гэшүүдэй илгаанууд.

Холбоһон, зүрилдүүлһэн, илгahan союзуудаар холболдоһон нэгэ түрэл гэшүүд.

Дуунай аялгаар холболдоһон нэгэ түрэл гэшүүд.

Хэдэн зэргэлээ нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүд.

Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл доторхи хамтадхahan үгэнүүд.

Хамтадхahan үгэнүүдтэй нэгэ түрэл гэшүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдые нугалбаритайгаар хэлэжэ һуралга.

Эдэ мэдүүлэлнүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табиха шадабаритай болголго.

Хандалгатай, оролто үгэнүүдтэй, междометинүүдтэй мэдүүлэлнүүд.

Хандалга тухай үзэһыень дабталга.

Мэдүүлэл дотор хандалгын һуури.

Хандалгые дуунайнгаа аялгаар илгалга ба хандалгын сэглэлтын тэмдэгүүд.

Оролто үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүд, оролто мэдүүлэлнүүд.

Оролто үгэнүүдые ба оролто мэдүүлэлнүүдые дуунайнгаа аялгаар илгалга.

Оролто үгэнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд, оролто мэдүүлэлнүүдые запятой, зурлаа, хаалтаар илгалга.

Хэлэһэн һанал бодолдоо хандалгаяа оролто үгэнүүдэй туһаар гарган харуулжа шадалга.

Хандалгатай, оролто үгэнүүдтэй, междометинүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зүб нугалбаритайгаар хэлэхэ шадабаритай бололго.

Эдэ мэдүүлэлнүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдые табиха шадалтай болголго.

Тусгаарлагдаһан гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүд.

Тусгаарлалга тухай ойлгосо.

Тусгаарлагдаһан гэшүүдые дуунайнгаа аялгаар илгалга.

Хабсаргалта тусгаарлалга, тэрэнэй сэглэлтын тэмдэг.

Мэдүүлэлэй гэшүүдые, тодо болгоһон үгэнүүдые тусгаарлалга.

Тусгаарлалгын сэглэлтын тэмдэгүүд.

Тусгаарлалгатай, хабсаргалтатай мэдүүлэлнүүдые нугалбаритайгаар хэлэжэ, уншажа һуралга.

Тусгаарлагдаһан гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зүбөөр үгүүлхэ шадабаритай болгохо.

Иимэ мэдүүлэлнүүдые алдуугүйгөөр бэшэхэ дадалтай болгохо.

Дахуулалтай мэдүүлэлнүүд.

Юрын ба бэеэ даһан причастна болон деепричастна обородуудтай мэдүүлэлнүүд.

Тэдэнэй аялга нугалбари ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ.

Сэхэ хэлэлгэ тухай үзэһыень дабталга.

Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ.

Сэхэ хэлэлгын дунда байһан авторай үгэнүүд.

Сэхэ хэлэлгэтэй мэдүүлэлнүүдэй дунда дуунай аялга ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Цитата ба тэрэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Сэхэ болон өөршэлэн хэлэлгые аялга нугалбаритайгаар хэлэжэ һуралга.

Иимэ мэдүүлэлнүүдые алдуугүйгөөр бэшэхэ дадалтай болголго.

Дабталга.

Юрэ хөөрэхэн ба асууһан мэдүүлэлнүүдэй илгаанууд.

Тэдэнэй олон янза байһаниинь.

Олон янзын союзуудаар холболдоһон нэгэ түрэл гэшүүд.

Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдэй аялга нугалбари.

Хандалгатай мэдүүлэлнүүдые дуунайнгаа аялгаар илгалта, тэдэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Тусгаарлалгатай мэдүүлэлнүүдые дабталга.

9 класс

Дабталга.

Хэлэн тухай шухала мэдээн.

Обществын ургалта, хүгжэлтэдэ хэлэнэй үүргэ.

Обществын түүхэтэ хүгжэлтэтэй хэлэнэй нягта холбоон.

Литературна хэлэн ба тэрэнэй найруулганууд (онсодхол).

Орёо мэдүүлэл, тэрэнэй байгуулга.

Орёо мэдүүлэлнүүдэй гол илгаанууд: холболтотой ба холболтогүй.

Ниилэлдэхэн орёо мэдүүлэл: зирилдэхэн, холбоһон, илгаһан ба залгаһан харилсаатай ниилэлдэхэн орёо мэдүүлэлнүүд.

Ниилэлдэхэн орёо мэдүүлэлэй хубинуудай хоорондо запятой табилга.

Ниилэлдэхэн орёо мэдүүлэлнүүдэй аялга нугалбари зибээр итгилхэ, иимэ мэдүүлэлнүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдые зибээр табиha шадабаритай ба дадалтай болголго.

Дахалдаһан орёо мэдүүлэлнүүд.

Дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй шухала ба нixэсэл мэдүүлэлнүүд.

Нixэсэл мэдүүлэлые шухала мэдүүлэлтэйнь холбодог союзууд ба союзна итгэнүүд. Нixэсэл мэдүүлэлэй янзанууд (тайлбарилһан, элирхэйлхэн, ушарлаһан).

Нixэсэл мэдүүлэлнүүдэй байгуулгаараа ба удхаараа илгарал.

Хэдэн удхатай нixэсэл мэдүүлэлнүүд.

Дахалдаһан сложно мэдүүлэлнүүдэй аялга нугалбари ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Дахалдаһан сложно мэдүүлэлнүүдые зибээр, алдуугүйгөөр хэлэлгэдээ хэрэглэхэ шадабаритай болголго.

Холболтогый орёо мэдүүлэл.

Холболтогый орёо мэдүүлэлэй хубинуудай хоорондохи удхын харилсаанууд.

Холболтогый орёо мэдүүлэлнүүдэй аялга нугалбари ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ. Сэхэ хэлэлгэтэй мэдүүлэлнүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдые табилга.

Холилдоһон орёо мэдүүлэл.

Үгүүлэл.

Хөөрэхэн, зураглаһан, бодомжолһон.

Хэлэлгын стиль.

Литературна- яряанай, эрдэм-һуралсалай, нийтэ-толилолгын, уран һайханай.

Холбоо хэлэлгэ хигжүүлгэ.

Бixэли зохёолой ги, али тэрэнэй али нэгэ билэгэйнь удхада дитэрхыгөөр, синтаксисэйнгээ талаар бири сложно (сложно мэдүүлэлнүүдтэй, дэлгэрэнгы простой мэдүүлэлнүүдтэй) текстнүүдые удхадань дитэрхыгөөр хеерэлгэ ба изложени бэшэлгэ.

Бixэли зохёолой ги, али тэрэнэй али нэгэ удха тухай еерынгее һанал бодомжо харуулангаа, хуряангыгаар аман хеерэлгэ ба изложени бэшэлгэ.

Дуратай ном, кино, скульптура, театрай зижэг наадан, выставкэ, һонирхолто уулзалга, ажал хидэлмэри гэхэ мэтэ тухай еерынгее һанал бодомжо харуулһан аман мэдээсэлгэ ба зохёолго бэшэлгэ.

Конспект дээрэ хидэлмэрилгыг саашань иргэлжэлүүлхэ.

Литературын учебнигһээ статьягай гол шухала һанал бодолыг элирүүлэн ололго (тезисийдые бэшэлгэ).

Уншаһан ном тухайгаа тобшохоноор һайшаан бэшэлгэ.

Ямар нэгэ асуудал зибшэн шийдхэлгээр тогтоомжо бэшэлгэ.

Серын намтар бэшэлгэ.

IV. Нуралсалай тематическа түсэблэл

5 класс

№ п/п	Программын разделнүүд	Программаар хараалагдаһан саг
1	Хэлэн-хүнүүдэй хоорондоо харилсаха шухала арга	1
2	Эхин классуудта үзэһэнөө дабталга ба үргэдхэлгэ	4
3	Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим	18 + 4 х/х
4	Лексикологи	11 + 2 х/х
5	Үгын бүридэл ба үгын бии бололго	6 + 2 х/х
6	Синтаксис, пунктуаци	13 + 3 х/х
7	Дабталга	4 с
	Дүн хамта	68 саг

6 класс

№ п/п	Программын разделнүүд	Программаар хараалагдаһан саг
1	Буряад хэлэн XXI зуун жэлэй эхиндэ	1
2	Табадахи класста үзэһэнөө дабталга	6 + 1 х/х
3	Фразеологи	2 + 1 х/х
4	Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосо	1
5	Юумэнэй нэрэ	23 + 4 х/х
6	Тэмдэгэй нэрэ	5 + 1 х/х
7	Тоогой нэрэ	6 + 1 х/х
8	Түлөөнэй нэрэ	5 + 1 х/х
9	Дайбар үгэ	5 + 1 х/х
10	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	4
	Дүн хамта	68 саг

7 класс

№ п/п	Программын разделнүүд	Программаар хараалагдаһан саг
----------	-----------------------	-------------------------------------

1	Түрэл буриад хэлэн	1
2	Дабталга	4+1 х/х
3	Үгүүлэл	3+1 х/х
4	Үйлэ үгэ	30+4 х/х
5	Туһалагша хэлэлгын хубинууд	12+3 х/х
6	Тусхай хэлэлгын хубинууд	3+1 х/х
7	Сэглэлтэ	2
8	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	3
	Дүн хамта	68 саг

8 класс

№ п/п	Программын разделнүүд	Программаар хараалагдаһан саг
1	5-7 классуудта үзэһэнөө дабталга	7 + 1х/х
2	Синтаксис. Синтаксис тухай юрэнхы мэдээн	1+1 х/х
3	Холбуулал. Холбуулал тухай ойлгосо	6 + 1х/х
4	Мэдүүлэл	2 + 1 х/х
5	Юрын мэдүүлэл	19 + 5 х/х
6	Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд	5 + 2х/х
7	Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд	6 + 1 х/х
11	Дахуулал	5 + 1 х/х
12	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	3 + 1 х/х
	Дүн хамта	68 саг

9 класс

№ п/п	Программын разделнүүд	Программаар хараалагдаһан саг
1	Тирэлхи хэлэмнай	1
2	Дабталга	2+1 х/х
3	Орёо мэдүүлэл	11+1 х/х
4	Холболтогій орёо мэдүүлэл	2+1х/х
5	Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ	3
6	Холилдоһон орёо мэдүүлэл	2
7	Үгүүлэл	6+1х/х
8	Жэл үзэһэнөө дабталга	2+1х/х
	Дүн хамта	34 саг

V. Нуралсалай методическа хэрэгсэлнүүд

- Б.Б. Будаин, Б.Б. Гомбоев, С.Г. Будаин. «Буряад хэлэн». 5 класс. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2008.
- О.Ш. Цыремпилова, Ц, С. Жанчипова. «Буряад хэлэн». 6 класс. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2013.
- О.Ш. Цыремпилова, Ц, С. Жанчипова. «Буряад хэлэн». 7класс. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2014.
- С.Г.Ошоров, Ж.Ц. Жамбуева. «Буряад хэлэн». 8 класс. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2008.
- В.Д. Патаева, О.-Х. Нанзанова. «Буряад хэлэн». 9 класс. Улаан-Үдэ, «Бэлиг». 2012.
- А.Б.Санжаева «Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд», 2010.
- А.Б.Санжаева «Буряад хэлээр лабораторна-практическа хүдэлмэринүүд», 2000.
- «Буряад хэлэн» сахим нураха бэшэг, 2006, 2010
- С.Г.Будаин «Буряад хэлээр тестнүүд», 2006
- Буряад нургуулийн программанууд «Буряад хэлэн» 5-9 классуд, 2008
- Б.-Д. Батоев «Методическа заабаринууд» Буряад хэлэн 5-9 классууд, «Бэлиг», 2005
- Д_Н.Доржиев «Мүнөөнэй буряад хэлэн». Синтаксис, Улаан-Үдэ, 2005
- О.Б. Бадмаева «Мүнөө үеын хэшээл», 2011 6.
- В.Д. Патаева, О.-Х.Н. Нанзанова «Буряад хэлэн», 9 класс, Улаан-Үдэ, 2012
- А.Б.Санжаева «Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд», 2010
- А.Б.Санжаева «Буряад хэлээр лабораторна-практическа хүдэлмэринүүд», 2000 4.«Буряад хэлэн» сахим нураха бэшэг, 2006, 2010
- С.Г.Будаин «Буряад хэлээр тестнүүд», 2006
- Д_Н.Доржиев «Мүнөөнэй буряад хэлэн». Синтаксис, Улаан-Үдэ, 2005
- К.Д. Черемисов «Буряад-ород толи»
- Ш.Р. Цыденжапов «Бурятско-русский фразеологический словарь», Улаан -Үдэ, 1992
- Н.Б. Будаев «Адлрхуу удхатай үгэнүүдэй толи»

Шэнэ онол арга:

1. Компьютер
2. Проектор
3. Интерактивна самбар
4. «Буряад хэлээр сахим нураха ном» (электрон ном)
5. Буряад уран зохёолой соносохо номой хан (аудиобиблиотека)

Шалгаха хэрэгсэл :

- Шалгалтын асуудалнууд ба даабаринууд;
- М-тест
- Электрон номой тестнүүд

Интернет онол арга:

- <http://www.buryadxelen.org>
- <http://www.nomoihan.org>
- <http://www.infourok.ru>
- <http://www.library.bsu.ru>

Календарна-тематическа түсэблэлгэ

5 класс

№	Түсэбөөр хараалагдаһан болзор	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг	Һуралсалай ажал ябуулгын гол янзһанууды тодорхойлолго
Хэлэн-хүнүүдэй хоорондоо харилсаха шухала арга			1	
1		Оролто хэшээл. Хэлэн тухай тобшо ойлгосо	1	Түрэл хэлэн арадай соёл болбосоролтой, түүхэтэй холбоотой гэжэ мэдэрэн ойлгоно. Бодомжолно, хөөрэнэ, хэлэнэ
Эхин классудта үзэһэнөө дабталга			4	
1		Дабталга. Юумэнэй нэрэ	1	Юумэнэй нэрэ илгаруулна, асуудал табина, мэдүүлэл зохёоно
2		Тэмдэгэй нэрэ. Тоогой нэрэ	1	хэлэлгын хубинууды асуудал табижа зүбөөр илгаруулна, мэдүүлэлнүүды зохёоно
3		Мэдүүлэл	1	хэлэлгэдээ үгэнүүды зүбөөр хэрэглэжэ һурана; мэдүүлэлнүүды хэлэлгэдээ, бэшэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ һуран
4		Шалгалтын диктант	1	Диктант бэшэнэ, грамматическа даабари дүүргэнэ
Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим			18 + 4	
1		Фонетикэ, графика. Хэлэлгын абяанууд	1	Үзэгүүд ба абяанууды зүбөөр илгаруулна, фонетическэ шүүлбэри хэнэ
2		Үзэгүүд. Ехэ үзэгүүд	1	Словарна диктант бэшэнэ, даабаринууды дүүргэнэ
3		Х/х. Алтан намар. Зохёолго	1	Зохёохы шадабарияа хүгжөөнэ, зүбөөр мэдүүлэлнүүды бэшэнэ
4		Аялган абяанууд ба үзэгүүд	1	Аялгануудай илгаа мэдэхэ, буряад болон абтаһан үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ
5		Аялгануудай илгаа	1	үгэнүүды болон мэдүүлэлнүүды зүбөөр үгүүлхэ, бэшэхэ
6		Ээ-эй аялганууды зуб бэшэлгэ	1	хэлэлгэдээ үгэнүүды зүбөөр хэрэглэжэ һурана, дүрим дээрэ хүдэлнэ
7		-Уй, үй, ы аялганууды зуб бэшэлгэ	1	Аялганууды илгажа һурана, бэшэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ дадалтай болоно
8		Х/х-3. Найруулга. Могой ба шоргоолжон	1	Түсэб табина, зүбөөр мэдүүлэлнүүды зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ

9		Ии, ы аялгануудыг зуб бэшэлгэ	1	Аялгануудыг илгажа хурана, бэшэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ
10		Э-и аялгануудыг зуб бэшэлгэ	1	Аялгануудыг илгажа хурана, бэшэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ дадалтай болоно
11		Аялгануудыг зуб бэшэлгэ. Шалгалтын хүдэлмэри	1	Үгэ соохи үзэгүүд ба абяануудыг зүбөөр илгаруулха, шүүлбэрилхэ даабаринуудыг дүүргэнэ
12		Хашалганууд. Хонгёо ба будэхи хашалганууд	1	Хашалгануудай илгаа ойлгохо даабаринуудыг дүүргэнэ, шүүлбэри хэнэ
13		Хатуу ба зөөлэн хашалганууд	1	Хашалгануудыг зүб бэшэхэ дүрим тайлбарилна
14		Илгахан ь тэмдэг	1	Фонетическэ шүүлбэри хэнэ, дүрим ойлгоһоноо жэшээ дээрэ хүдэлнэ
15		Үгын үе	1	Словарна диктант бэшэнэ, дүрим дээрэ хүдэлнэ, даабаринуудыг дүүргэнэ
16		Х/х- 5. Зурагаар хүдэлмэри. Библиотекэдэ	1	Түсэб табина, зүбөөр мэдүүлэлнүүдыг зохёохо шадабарияа хугжөөнэ
17		Фонетикэ дабталга	1	Үгэ соохи үзэгүүд ба абяануудыг зүбөөр илгаруулха, шүүлбэрилхэ, аялгануудай ба хашалгануудай илгаа мэдэхэ
18		Абтаһан үгэнуудыг зуб бэшэлгэ	1	Буряад болон абтаһ үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ но, тэрэниие баримталан, үгэнүүдыг болон мэдүүлэлнүүдыг зүбөөр үгүүлнэ, бэшэнэ
19		Буряадаар бэшэгдэдэг абтаһан үгэнууд	1	Буряад болон абтаһ үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ но, тэрэниие баримталан, үгэнүүдыг болон мэдүүлэлнүүдыг зүбөөр үгүүлнэ, бэшэнэ
20		Ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнууд	1	Буряад болон абтаһ үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ но, тэрэниие баримталан, үгэнүүдыг болон мэдүүлэлнүүдыг зүбөөр үгүүлнэ, бэшэнэ
21		Х/х-6. Зохёолго. Үбэлэй ой	1	Түсэб табина, зүбөөр мэдүүлэлнүүдыг зохёохо шадабарияа хугжөөнэ
22		Абтаһан үгэнүүдэй хүүлэй аялгануудыг буряадшалан бэшэлгэ	1	Буряад болон абтаһ үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ но, тэрэниие баримталан, үгэнүүдыг болон мэдүүлэлнүүдыг зүбөөр үгүүлнэ, бэшэнэ
Лексикологи			11 +2х/х	
1		Лексикологи. Лексикэ тухай ойлгосо. Үгын удха.	1	Хэлэлгэдээ үгэнүүдыг зүбөөр хэрэглэжэ хурана, даабаринуудыг дүүргэнэ
2		Эхир үгэнүүд	1	Эхир үгэнүүдэй удха тайлбарилна, хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ хурана
3		Олон удхата үгэнүүд	1	Дүтэрхы удхатай үгэнүүдыг хэлэлгэдээ хэрэглэжэ,

				мэдүүлэнүүдые зохёоно
4		Үгын сэхэ ба шэлжэһэн удха	1	Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
5		Омонимууд	1	Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
6		Х/х-8. Үбэлэй байгаали. Найруулан бэшэлгэ	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хугжөөнэ
7		Синонимууд	1	Дүтэрхы удхатай үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
8		Антонимууд	1	Харша удхатай үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
9		Үндэһэн буряад ба абтаһан үгэнүүд	1	Хэлэлгэдээ үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ һурана, даабаринуудые дүүргэнэ
10		Мэргэжэлтэдэй үгэнүүд	1	Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
11		Нютаг үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд	1	Үгэнүүдэй удха тайлбарилна. хэлэлгэдээ хэрэглэнэ, мэдүүлэлнүүдые зохёоно
12		Х/х-9. Зохёолго. Шубуудай үбэлжэлгэ	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хугжөөнэ
13		Уласхоорондын үгэнүүд	1	Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
Үгын бүридэл ба үгын бии бололго			6+2 х/х	
1		Үндэһэн ба һуури	1	Үгэнүүдые бүридэлөөрнь шүүмжэлнэ
2		Үгын залгабари ба залгалта	1	Хэлэлгын хубинуудаар шүүлбэри хэнэ
3		Орёо ба хуряамжалһан үгэнүүд	1	Орёо ба хуряамжалһан үгэнүүдые зүбөөр хэлэжэ, тайлбарилжа һурана
4		Х/х-11. Оршуулга. Үбэлэй модод	1	Хэһэгэй оршуулга хэнэ
5		Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүд	1	Зүйр үгэ тухай ойлгосотой юолоно. Үгэтэй суг бэшэгдэдэг үгэнүүдые зүбөөр бэшэжэ һурана
6		Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүд	1	Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүдые зүбөөр бэшэжэ һурана
7		Анхан һууриин дундахи тодо бэшэ аялган	1	Анхан һууриин тодо бэшэ аялганиеи зүб бэшэхэ дадалаа хугжөөнэ
8		Х/х-12. Оршуулга. Хабарай шэнжэ	1	Хэһэгэй оршуулга хэнэ
Синтаксис, пунктуаци			13+3х/х	
1		Холбуулал	1	Холбуулал соохи гол ба дулдыдэнги үгэнүүдые илгажа һурана, асуудалнуудые табина
2		Мэдүүлэл	1	Мэдүүлэлнүүдые байгуулгаарнь шүүмжэлнэ. Простой ба сложно мэдүүлэлнүүдые зохёоно

3		Х/х-13. Багшын үзэмжөөр	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хугжөөнэ
4		Шангадхаһан мэдүүлэлнүүд	1	Мэдүүлэлнүүдые байгуулгаарнь илгана, шүүмжэлнэ.
5		Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	1	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд ые олохо даабаринуудые дүүргэнэ
6		Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд	1	Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүдые илгажа шадаха даабаринуудые дүүргэнэ
7		Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд	1	Мэдүүлэлэй гэшүүдые илгажа шадаха даабаринуудые дүүргэнэ, мэдүүлэлэй шүүлбэри хэнэ
8		Х/х-14. Буряад үүлтэрэй морид	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хугжөөнэ
9		Мэдүүлэлэй нэгэ гэшүүд	1	Нэгэ түрэл гэшүүдтэ асуудал табина, сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табиhi даабаринуудые дүүргэнэ
10		Сэглэлтын тэмдэгүүд	1	Нэгэ түрэл гэшүүдтэ асуудал табина, сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табиhi даабаринуудые дүүргэнэ
11		Хандалгатай мэдүүлэлнүүд	1	Хандалгатай мэдүүлэлнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ huрана
12		Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд	1	Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд тухай ойлгосотой болоно
13		Х/х-17. Оршуулга. Хилээмэн	1	Хэһэгэу оршгуулга хэнэ
14		Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд	1	Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд тухай ойлгосо үргэдхэнэ, сэглэлтын тэмдэгүүдые табижа huрана
15		Сэхэ хэлэлгэ	1	Сэхэ хэлэлгэдэ сэглэлтын тэмдэгүүдые табижа huрана
16		Сэхэ хэлэлгын сэглэлтын тэмдэгүүд	1	Сэхэ хэлэлгы интонацитайгаар хэлэжэ шадаха. Иимэ мэдүүлэлнүүдые алдуугүйгөөр бэшэхэ дадалтай болоно.
		Сэхэ хэлэлгэ дабталга	1	Сэхэ хэлэлгэтэй мэдүүлэлнүүдые илгаха, сэглэлтын тэмдэгүүдые табижа huраха дадалаа хугжөөнэ
		Шалгалтын хүдэлмэри	1	Шалгалтын хүдэлмэри дүүргэнэ
Дабталга			4	
1		Фонетикэ, графика, орфоэпии	1	Хэлэлгын абяанууд.Үгэнүүдые абяагаарнь шүүлбэри хэнэ д
2		Лексикэ	1	Абтаһан үгэнүүдые зүбөөр бэшэлгэ дабтана. Ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулга хэнэ
3		Үгын бии бололго	1	Үгын залгабари ба залгалта зүбөөр оложо даабаринуудые дүүргэнэ

4		Холбуулал. Мэдүүлэл	1	Холбуулал соохи гол ба дулдыдэнги үгэнүүдые илгажа хурана, шүүлбэри хэнэ. Мэдүүлэлнүүдые байгуулгаарнь шүүмжэлнэ.
---	--	---------------------	---	---

6 класс

№	Түсэбөөр хараалагдаһан болзор	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг	Нуралсалай ажал ябуулгын гол янзануудые тодорхойлолго
Буряад хэлэн XXI зуун жэлэй эхиндэ			1	
1		Буряад хэлэн XXI зуун жэлэй эхиндэ	1	Түрэл хэлэн арадай соёл болбосоролтой, түүхэтэй холбоотой гэжэ мэдэрэн ойлгоно. Бодомжолно, хөөрэнэ, хэлэнэ
Табадахи класста үзэһэнөө дабталга			6 +1 х/х	
1		Фонетикэ	1	Үгэ соохи үзэгүүд ба абяануудые зүбөөр илгаруулна, фонетическэ шүүлбэри хэнэ
2		Аялгануудай илгарал	1	Аялгануудые илгаха, бэшэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ дадал харуулна
3		Хэлэ хүгжөөлгэ -1	1	Зохёохы уран бэлиг хүгжөөлгэ; алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха болоно
4		Хашалган абяанууд	1	Хашалгануудай илгаа ойлгохо даабаринуудые дүүргэнэ, шүүлбэри хэнэ
5		Лексикэ. Синоним. Антоним	1	Алдуунууд дээрээ хүдэлнэ, даабаринуудые дүүргэнэ
6		Үгын бүридэл	1	Үгын залгабари ба залгалта зүбөөр оложо даабаринуудые дүүргэнэ
7		Шалгалтын хүдэлмэри-1	1	Диктант бэшэнэ, грамматическа даабари дүүргэнэ
Фразеологи			2+1 х/х	
1		Хэлэ хүгжөөлгэ -2.	1	Зохёохы уран бэлиг хүгжөөлгэ; алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха болоно
2		Фразеологи. Тогтомол холбуулал	1	Фразеологизмууд тухай мэдэсэтэй болоно
3		Фразеологизмуудай гол шэнжэнүүд	1	Фразеологизмуудай гол шэнжэнүүд тухай мэдэсэтэй болоно
Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосо			1	
1		Морфологи. Үгын бүридэл	1	Үгэнүүдые болон мэдүүлэлнүүдые зүбөөр үгүүлхэ, бэшэхэ
Юумэнэй нэрэ			23+4 х/х	

1		Юумэнэй нэрэ		Юумэнэй нэрэ тухай мэдэсээ үргэдхэнэ.Словарна диктант бэшэнэ, даабаринууды дүүргэнэ
2		Юрын ба тусхайта юумэнэй нэрэнүүд-1	1	Юрын ба тусхайта юумэнэй нэрэнүүд тухай гүнзэгы мэдэсэтэй болоно
3		Тусхайта юумэнэй нэрэнүүды зүб бэшэлгэ. Ш/х	1	Шалгалтын хүдэлмэри дүүргэнэ
4		Юумэнэй нэрын бии бололго	1	Юумэнэй нэрын бии болохо аргууд тухай мэдэсэтэй болоно
5		Хэлэ хүгжөөлгэ	1	Зохёохы уран бэлиг хүгжөөлгэ; алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха болоно
6		Юумэнэй нэрын морфологическа аргаар гаралга	1	Юумэнэй нэрын морфологическа аргаар гаралга тухай мэдэсэтэй болоно
7		Юумэнэй нэрын нэгэнэй ба олоной тоо	1	Юумэнэй нэрын нэгэнэй ба олоной тоо, залгалтанууд тухай мэдэсэтэй болоно
8		х/х. Оршуулга. Наруутын амжалта	1	Текст дээрэ хүдэлнэ, даабаринууды дүүргэнэ
9		Абтаһан үгэнүүды олоной тоодо зүб бэшэлгэ	1	Абтаһан үгэнүүды олоной тоодо зүб бэшэхэ дүримүүд тухай мэдэсэтэй болоно, тэдэниие хэрэглэжэ һурана
10		Юумэнэй нэрын зохилдол-1	1	Юумэнэй нэрын зохилдол тухай мэдэсэтэй болоно, үгэнүүды зохилдуулжа һурана
11		Хамаанай падеж	1	Хамаанай падеж
12		Зүгэй падеж	1	Зүгэй падежэй залагалтанууды зүб бэшэжэ һурана
13		Үйлын падеж	1	Үйлын падежэй залагалтанууды зүб бэшэжэ һурана
14		Зэбсэгэй падеж		Зэбсэгэй падежэй залагалтанууды зүб бэшэжэ һурана
15		Хамтын падеж.	1	Хамтын падежэй залгалтанууды зүб бэшэжэ һурана
16		Гаралай падеж	1	Гаралай падежэй залгалтанууды зүб бэшэжэ һурана
17		Шалгалтын хүдэлмэри-2	1	Диктант бэшэнэ, грамматическа даабари дүүргэнэ
18		Юумэнэй нэрын хамаадал	1	Юумэнэй нэрын хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно
19		х/х-9 - Изложени	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүды зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
20		1-дэхи нюурта хамаадал	1	1-дэхи нюурта хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно
21		2-дохи нюурта хамаадал	1	2-дохи нюурта хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно
22		3-дахи нюурта хамаадал	1	3-дахи нюурта хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно

23		х/х-10 Оршуулга. Нохойн гүлгэн	1	Текст зүбөөр оршуулха, мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
24		Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадал	1	Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно
25		Өөртэ хамаадалай залгалтануудые зүб бэшэлгэ	1	Өөртэ хамаадалай залгалтануудые зүб бэшэхэ даабаринуудые дүүргэнэ
26		Ээ-эй, ээ-өө аялгануудые зүб бэшэлгэ	1	Алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэхэ шадабарияа хүгжөөнэ
27		Шалгалтын хүдэлмэри	1	Шалгалтын хүдэлмэри бэшэнэ, грамматическа даабаринуудые дүүргэнэ
Тэмдэгэй нэрэ			5+1 х/х	
1		Хэлэ хүгжөөлгэ. Оршуулга. Шэнэ жэл	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
2		Тэмдэгэй нэрэ	1	Тэмдэгэй нэрэ тухай мэдэсэтэй болоно
3		Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд	1	Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүдые илгаруулжа хурана
4		Тэмдэгэй нэрые юумэнэй нэрын орондо хэрэглэлгэ	1	Тэмдэгэй нэрые юумэнэй нэрын орондо хэрэглэлгэ тухай мэдэсэтэй болоно. Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
5		Тэмдэгэй нэрын падеждэ зохилдол	1	Тэмдэгэй нэрэнүүдые падеждэ зохилдуулжа хурана
6		Тэмдэгэй нэрэнүүдэй хамаадал	1	Тэмдэгэй нэрэнүүдэй хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно. Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые зохёоно
Тоогой нэрэ			6+1 х/х	
1		Тоогой нэрэ	1	Тоогой нэрэ тухай мэдэсэтэй болоно.
2		Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	Хэһэг дээрэ хүдэлнэ, оршуулга хэнэ
3		Тоогой нэрын илгарал	1	Тоогой нэрын илгарал тухай мэдэсэтэй болоно. Үгэнүүдые бүридэлөөрнь шүүмжэлнэ
		Тоогой нэрын илгарал-2	1	Тоогой нэрын илгарал тухай мэдэсэтэй болоно.
		Тоогой нэрын падеждэ зохилдол. Ш/х	1	Тоогой нэрэнүүдые падеждэ зохилдуулха даабаринуудые дүүргэнэ
4		Тоогой нэрын падеждэ зохилдол	1	Үгын залгабари ба залгалта зүбөөр оложо даабаринуудые дүүргэнэ
5		Шалгалтын хүдэлмэри	1	Шалгалтын хүдэлмэри бэшэнэ, грамматическа

				даабаринууды дүүргэнэ
6		Тоогой нэрын нюурта хамаадал	1	Тоогой нэрын нюурта хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно
7		Тоогой нэрын өөртэ хамаадал	1	Тоогой нэрын өөртэ хамаадал тухай мэдэсэтэй болоно
Түлөөнэй нэрэ			5+1 х/х	
1		Түлөөнэй нэрэ	1	Түлөөнэй нэрэ тухай ойлгосотой болоно. Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүды зүбөөр бэшэжэ нурана
2		Түлөөнэй нэрын олоной тоо	1	Түлөөнэй нэрын олоной тоо тухай ойлгосотой болоно
3		Түлөөнэй нэрын зохилдол-1	1	Мэдэхэ бэшэгэй дүрим баримталан,үгэнүүды болон мэдүүлэлнүүды зүбөөр үгүүлнэ, бэшэнэ,
4		х/х-16 Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	Хэнэгэй оршуулга хэнэ
5		Түлөөнэй нэрын нюурта хамаадал	1	Түлөөнэй нэрын нюурта хамаадал тухай ойлгосотой болоно, шүүлбэри хэнэ
6		Түлөөнэй нэрын өөртэ хамаадал	1	Түлөөнэй нэрын өөртэ хамаадал тухай ойлгосотой болоно
Дайбар үгэ			5+1 х/х	
1		Дайбар үгэ	1	Дайбар үгэ тухай ойлгосотой болоно
2		Анхан ба гарахан дайбар үгэнүүд	1	Анхан ба гарахан дайбар үгэнүүд тухай ойлгосотой болоно
3		х/х-17 Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүды зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
4		Дайбар үгэнүүдэй удхаараа илгарал	1	Дайбар үгэнүүды удхаарнь илгаруулха даабаринууды дүүргэнэ
5		Байрын дайбар үгэнүүд	1	Байрын дайбар үгэнүүд үгэнүүд тухай ойлгосотой болоно, даабаринууды дүүргэнэ
6		Сагай, зорилгын дайбар үгэнүүд	1	Сагай, зорилгын дайбар үгэнүүд тухай ойлгосотой болоно, даабаринууды дүүргэнэ
Жэл соо үзэнэноо дабталга			4	
1		Хэлэлгын хубинууд. Юумэнэй нэрэ	1	Мэдүүлэлнүүдэй юрын гэшүүды илгажа шадаха даабаринууды дүүргэнэ, мэдүүлэлэй шүүлбэри хэнэ
2		Юумэнэй нэрын зохилдол ба хамаадал	1	Мэдүүлэлнүүд сооһоо юумэнэй нэрэ илгажа шадаха даабаринууды дүүргэнэ, мэдүүлэлэй шүүлбэри хэнэ

3		Тэмдэгэй нэрэ. Шалгалтын хүдэлмэри	1	Шалгалтын хүдэлмэри бэшэнэ. Грамматическа даабари дүүргэнэ
4		Дабталгын хүдэлмэри	1	Алдуу дээрэ хүдэлнэ. Грамматическа даабари дүүргэнэ

7 класс

№	Түсэбөөр хараалагдаһан болзор	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг	Һуралсалай ажал ябуулгын гол янзануудые тодорхойлолго
Түрэл буряад хэлэн			1	
1		Түрэл буряад хэлэн	1	Түрэл хэлэн арадай соёл болбосоролтой, түүхэтэй холбоотой гэжэ мэдэрэн ойлгоно. Бодомжолно, хөөрэнэ, хэлэнэ
Дабталга			4 +1 х/х	
2		Фонетикэ	1	Үгэ соохи үзэгүүд ба абяануудые зүбөөр илгаруулна
3		Лексикэ	1	Сэхэ ба шэлжэһэн удхатай үгэнүүдые, фразеологизмуудые дабтана
4		Үгын бии бололго	1	Үгэнүүдэй бии болохо арга дабтана, оньһон үгэнүүдэй гайлбарилна
5		х/х-1 Зураглал. Алтан намар	1	Зохёохы уран бэлиг хүгжөөнэ; алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха болоно
6		Холбуулал. Мэдүүлэл	1	Диктант бэшэнэ, грамматическа даабари дүүргэнэ
Үгүүлэл			3+1 х/х	
7		Үгүүлэл. Зураглалга	1	Үгүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно, хэһэг дээрэ хүдэлнэ
8		Хөөрэлгэ	1	Үгүүлэлэй илгарал элирүүлнэ, батална
9		Бодомжолго	1	Үгүүлэлэй янзануудые илгажа һурана, дүрим дээрэ хүдэлнэ
10		х/х-2. Зохёолго. Минии дуратай багша	1	Түсэб табина, зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
Үйлэ үгэ			30+4 х/х	
11		Үйлэ үгын удха шанар	1	Үйлэ үгэ тухай мэдэсэеэ үргэдхэнэ, юрын ба

				бүридэмэл гэжэ илгажа хурана
12		Үйлэ үгэнүүдэй бии бололго	1	Үйлэ үгэнүүдые бии болодог залгабаринуудые мэдэхэ болоно
13		Үйлэ үгэнүүдэй бии бололго.	1	Үйлэ үгэнүүд ямар үгэһөө гарааб гэжэ элирүүлнэ
14		Үйлэ үгэнүүдэй маягууд	1	Үйлэ үгэнүүдэй маягуудай түхэлнүүд тухай мэдэсэтэй болоно, тэдэниие элирүүлжэ хурана
15		Үйлэ үгэнүүдэй маягууд.	1	Үйлэ үгэнүүдэй маягуудай түхэлнүүд тухай мэдэсэтэй болоно, тэдэниие элирүүлжэ хурана, оршуулга хэнэ
16		Үйлэ үгын вид	1	Залгабаринуудай хүсөөр үйлэ үгын юрын вид бии боложо, үйдын ямар янзаар үнгэрдэгые ойлгожо абана
17		Үйлэ үгын вид.	1	Үйлэ үгын видэй илгарал тухай мэдэсээ үргэдхэнэ
18		Мэдүүлхэн түхэл	1	Үйлэ үгын мэдүүлхэн түхэлэй илгарал тухай мэдэсэтэй болоно
19		Мэдүүлхэн түхэл.	1	Мэдүүлхэн түхэлэй үйлэ үгэнүүдэй залгалта тэмдэглэжэ, сагыень элирүүлжэ хурана
20		Мэдүүлхэн түхэл..	1	Мэдүүлхэн түхэлэй үйлэ үгэнүүдэй синтаксическа үүргэ элирүүлнэ, оньһон үгэнүүдэй удах дээрэ хүдэлнэ
21		х/х-3 Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ Оршуулга. Камень Буха-Шулуун	1	Түсэб табина,зүбөөр оршуулжа, зүб байгуулгатай мэдүүлэлнүүд болгожо бэшэхэ шадабарияа хүгжөөнэ
22		Үйлэ үгын хандаһан түхэл	1	Үйлэ үгын хандаһан түхэлэй илгарал тухай мэдэсэтэй болоно
23		Хандаһан түхэл	1	Хандаһан түхэлэй үйлэ үгэнүүдэй залгалта тэмдэглэжэ, сагыень элирүүлжэ хурана
24		Причастна түхэл	1	Үйлэ үгын причастна түхэлэй илгарал тухай мэдэсэтэй болоно
25		х/х-4 Изложени	1	Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
26		Причастиин юумэнэй нэрэ бололго	1	Асуудал табижа, причастиин юумэнэй нэрэ болохо ушар элирүүлжэ хурана
27		Причастиин зохилдол	1	Причастиин зохилдолой түхэлнүүдые анхаржа,

				падежнүүдтэ зохилдуулжа нурана
28		Причастийн зохилдол.	1	Причастийн зохилдолой түхэлнүүдые анхаржа, падежнүүдтэ зохилдуулжа нурана, залагалтануудыень илгана
29		Причастийн нюурта ба өөртэ хамаадал	1	Причастийн нюурта ба өөртэ хамаадал тухай ойлгосотой болоно
30		Шалгалтын хүдэлмэри	1	Шалгалтын хүдэлмэри дүүргэнэ
31		1-дэхи нюурта хамаадал	1	Причастийн 1-дэхи нюурта хамаадал тухай ойлгосотой болоно
32		2-дохи нюурта хамаадал	1	Причастийн 2-дохи нюурта хамаадал тухай ойлгосотой болоно
33		3-дахи нюурта хамаадал	1	Причастийн 3-дахи нюурта хамаадал тухай ойлгосотой болоно
34		Х/х-5. Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ Оршуулга. Колокольчики	1	Зүбөөр тааруулжа оршуулна, зүб байгуулгатай мэдүүлэлнүүд болгожо бэшэхэ шадабарияа хүгжөөнэ
35		Причастийн өөртэ хамаадал	1	Причастийн нюурта ба өөртэ хамаадал тухай ойлгосо бэхижүүлнэ, даабаринууды дүүргэнэ
36		Причастийн өөртэ хамаадал.	1	Причастийн нюурта ба өөртэ хамаадал тухай ойлгосо бэхижүүлнэ, даабаринууды дүүргэнэ
37		Деепричастна түхэл	1	Үйлэ үгын деепричастна түхэлэй илгарал тухай мэдэсэтэй болоно
38		Деепричастийн илгаа	1	Үйлэ үгын деепричастна түхэлэй илгарал тухай мэдэсэ үргэдхэнэ, даабаринууды дүүргэнэ
39		х/х-6. Л.Линховоин	1	Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые рно
40		Деепричастийн синтаксическа үүргэ	1	Үйлэ үгын деепричастна түхэлэй тухай мэдэсэ үргэдхэнэ, асуудал табижа нурана
41		Деепричастийн нюурта ба өөртэ хамаадал	1	Деепричастийн нюурта ба өөртэ хамаадал тухай ойлгосотой болоно
42		Деепричастийн нюурта ба өөртэ хамаадал.	1	Деепричастийн нюурта ба өөртэ хамаадал тухай ойлгосо бэхижүүлнэ, даабаринууды дүүргэнэ
43		Үйлэ үгэ дабталга	1	Үйлэ үгын түхэлнүүдэй илгарал дабтана
44		Шалгалтын хүдэлмэри.	1	Шалгалтын хүдэлмэри бэшэнэ, грамматическа

				даабаринууды дүүргэнэ
Тухалагша хэлэлгын хубинууд			12+3 х/х	
45		Зүйр үгэ	1	Алдуунууд дээрээ хүдэлнэ. Тухалагша хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосотой болоно
46		Зүйр үгэнүүдэй удхаараа илгарал	1	Хэлэлгэдээ зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ хурана, даабаринууды дүүргэнэ
47		х/х-7 Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	Үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэжэ, мэдүүлэнүүдые оно
48		Амяараа бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүд	1	Зүйр үгэнүүдэй удха тайлбарилна, хэлэлгэдээ хэрэглэнэ, мэдүүлэлнүүдые зохёоно, зүб бэшэжэ хурана
49		Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүд	1	Зүйр үгэнүүдтэй үгэнүүдые зүбөөр бэшэжэ хурана
50		Шалгалтын хүдэлмэри	1	Шалгалтын хүдэлмэри бэшэнэ, грамматическа даабаринууды дүүргэнэ
51		Дахуул үгэнүүдэй удха шанар	1	Дахуул үгэнүүд тухай мэдэсэ үргэдхэнэ, даабаринууды дүүргэнэ
52		Дахуул үгэнүүдэй илгарал	1	Дахуул үгэнүүдэй илгарал мэдэхэ болоно, үгын бүридэлөөр шүүлбэри хэнэ
53		Дахуул үгэнүүдэй илгарал.	1	Дахуул үгэнүүд тухай мэдэсэ үргэдхэнэ, даабаринууды дүүргэнэ, үгын бүридэлөөр шүүлбэри хэнэ
54		х/х-8 Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	Түсэб табина, зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо барияа хүгжөөнэ
55		Холболто ба холболто үгэнүүдэй илгарал	1	Холболто ба холболто үгэнүүдэй илгарал тухай ойлгосотой болоно
56		Ниилэлдүүлһэн холболтонууд	1	Ниилэлдүүлһэн холболтонуудай илгарал мэдэхэ болоно, даабаринууды дүүргэнэ
57		Дахалдуулһан холболтонууд	1	Дахалдуулһан холболтонуудай илгарал мэдэхэ болоно, даабаринууды дүүргэнэ
58		Дабталгын хүдэлмэри	1	Холболто ба холболто үгэнүүдэй илгарал, хэрэглэл тухай мэдэсээ үргэдхэнэ, даабаринууды дүүргэнэ
59		х/х-9 Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	Хэнэгэй оршуулга хэнэ

Тусхай хэлэлгын хубинууд			3+1 х/х	
60		Тусхай хэлэлгын хубинууд	1	Тусхай хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосотой но, даабаринуудыг дүүргэнэ
61		Аянгалхан үгэнүүд	1	Аянгалхан үгэнүүд тухай ойлгосотой болоно, даабаринуудыг дүүргэнэ
62		Абья дууриаһан үгэнүүд	1	Тусхай хэлэлгын хубинууд тухай бэхижүүлнэ, даабаринуудыг дүүргэнэ
63		х/х-10 Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1	Хэһэгэй оршуулга хэнэ
Сэглэлтэ			2	
64		Үгүүлэл. Сэглэлтын тэмдэгүүд	1	Сэглэлтын тэмдэгүүдыг зүбөөр табижа һураха даабаринуудыг дүүргэнэ
65		Оролто үгэнүүд. Сэглэлтын тэмдэгүүд	1	Оролто үгэнүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдыг зүбөөр табижа һураха даабаринуудыг дүүргэнэ
Жэл соо үзэһэнөө дабталга			3	
66		Үйлэ үгэ	1	Үйлэ үгын түхэлнүүдэй илгарал дабтана, даабаринуудыг дүүргэнэ
67		Шалгалтын хүдэлмэри	1	Шалгалтын хүдэлмэри бэшэнэ, грамматическа даабаринуудыг дүүргэнэ
68		Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1	Алдуу дээрэ хүдэлмэри үнгэргэнэ

8 класс

№	Грамматика ба бэшэгэй дүримөөр үзэхэ материал	Разделээр үгтэһэн саг	Темээр үгтэһэн саг	Болзор	Шалгалтын янзунууд	ИКТ	Һурагшадай бээ дааһан хүдэлмэри	Гэрэй даабари
5-7 классудта үзэһэнөө дабталга		7 +1 х/х						
1	Буряад хэлэнэй хүгжэлтэ		1		Бэхижүүлгын даабаринуудыг дүүргүүлхэ	Электронно ном		Д-9, Д-10

2	Фонетикэ		1		Бэхижүүлгын даабаринууды дүүргүүлхэ	Электронно ном		
3	Лексикэ		1		Бэхижүүлгын даабаринууды дүүргүүлхэ			
4	Морфологи. Үгэнүүдэй бүридэл		1		Электронно номоор дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном	Падеж дабтаха	Үгтэһэн юумэнэй нэрэнүүды зохилдуулха
5	Юумэнэй нэрэ		1		Бэхижүүлгын даабаринууды дүүргүүлхэ			
6	Х/х. Алтан намар		1					
7	Диктант. «Шара набшын үе» Дампилова Х.Д., Мархаева, 47н		1		Сэглэлтын тэмдэгүүды табиха дадхалнууды дүүргэхэ			Үзэһэнөө дабталга
1	Синтаксис тухай юрэнхы мэдээн	1+1 х/х	1		Синтаксис тухай дүрим сээжэлдэхэ дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном	“Буряад хэлэнэй синтаксис” – тодо мэдээсэл бэлдэхэ	“ <i>Гайнаар хөөрэжэ хура</i> ” - сээжэлдэхэ
2	Х/х.Изложени бэшэлгэ.							
Холбуулал		6+ 1 х/х					Опорно схемэ зохёолго	
1	Холбуулал тухай ойлгосо		1		Даабаринууды дүүргүүлхэ	Электронно ном	Буряадай хэлэ бэшэгэй эрдэмтэн Э.Р.Раднаев тухай мэдээсэл бэлдэхэ	Д-47
2	Сүлөө ба тогтомол холбуулал		1		Шүүлбэри хэхэ,холбоо үгэнүүды зохёохо.		Литературын ном сооһоо холбоо	Д-61

							үгэнүүдые олохо	
3	Сүлөө ба тогтомол холбуулал		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электронно ном		Д-58
4	Холбоо угэнуудые хэлэлгэдэ хэрэглэлгэ		1		Бэхижүүлгын даабаринуудые дүүргүүлхэ		Холбоо угэнуудые хэрглэжэ намарай байгаали зураглаһан зураглал бэлдэхэ	Үгтэһэн холбуулалнуудые шүүлбэри хэхэ
5	Шалгалтын хүдэлмэри		1				Шалгалтын лмэри бэшэнэ, матическа даабаринуудые дүүргэнэ	
6	Дахалдуулһан харилсанууд		1		Бэхижүүлгын даабаринуудые дүүргүүлхэ		Холбоо угэнуудые лэжэ, үлэлнуудые олохо	
7	Холбуулала дабталга		1		Бэхижүүлгын даабаринуудые дүүргүүлхэ	Электронно ном		Д-62
Мэдүүлэл		3+1 х/х						
1	Мэдүүлэл. Тэрэнэй илгаа		1		Үзэһэнөө дабталга		Опорно схемэ зохёолго	Д-66
2	Мэдүүлнүүдэй байгуулга		1		Үзэһэнөө дабталга		“Удхын сохилто” гэһэн темээр мэдээсэл бэлдэхэ	Текст соохи юумэнэй нэрын удхын сохилто табиha
3	Х.х.х. Зохёолго бэшэлгэ.		1		Зохёолго бэшэлгэ		«К.Дульбеев, Д.Банзаров Бестужевайда»	

							ном соо угтэһэн зураг	
Юрын мэдүүлэл		19+5 х/х						
1	Юрын мэдүүлэлэй байгуулга.		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ	Электронно ном	“Сай баригты”гэһэн текст дээрэ үндэһэлжэ айлшалгын, хүндэлэлгын ёһо заншал тухай мэдээсэл-презентаци бэлдэхэ	Д-72, Д-75
2	Нюургүй мэдүүлэл		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ		Буряадай хэлэ бэшэгэй эрдэмтэн Д-Н.Д.Доржиев тухай мэдээсэл бэлдэхэ	Дүрим сээжэлдэхэ
3	Тодо бэшэ нюуртай мэдүүлэл		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ			
4	Тодо нюуртай мэдүүлэл		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электронно ном		Д-84
5	Х/х. Оршуулга		1					
6	Нэрлэһэн мэдүүлэл		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ			
7	Мэдүүлэлэй гэшүүд		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ			
8	Х/х. Хүүргэ- хуби заяануудай холболто		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электронно ном	Үгтэһэн мэдүүлэлнүүдэй	Д-89

							шүлбэри	
9	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ		Үгтэһэн мэдүүлэлнүүдэй шүлбэри	
10	Нэрлүүлэгшэ. Нэрлүүлэгшын заагшад.		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электронно ном	Темээр тестовэ асуудалнуудые зохёолго	Д-91
11	Х/х. Оршуулга. Байгал далай		1				творческо хүдэлмэри	
12	Хэлэгшэ. Юрын ба бүридэмэл хэлэгшэ		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электронно ном	Опорно схемэ зохёолго.	Д-100
13	Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондо зурлаа		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ	Электрон ном	Таблицаар хүдэлмэри	Д-105
14	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд тухай юрэнхы ойлгосо.		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электрон ном		Д-107
15	Элирхэйлэгшэ. тэрэнэй илгаа		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ		Таблицаар хүдэлмэри	
16	Хабсаргалта.		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ			
17	Нэмэлтэ.Сэхэ ба хазагай нэмэлтэ.		2		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ	Электрон ном	“Хонин төөлэй ба хүндын табагууд” текст дээрэ үндэһэлжэ багахан презентаци бэлдэхэ	Д-113
18	Х/х. Нургаалнуудай		1				Творческо	

	удха тайлбарилха					хүдэлмэри		
19	Ушарлагша		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ	Электрон ном	Ном соо үгтэһэн найруулга яжа бэшэхэб гэһэн карточка бэлдэхэ	Дабталгын асуудалда харюусаха
20	Мэдүүлэл соохи гэшүүдэй байра		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ	Электрон ном		Мэдүүлэлэй шүүлбэри хэхэ
21	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд.		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электрон ном	Бурядай хэлэ бэшэгэй эрдэмтэн Ц.Ц.Цыдыпов тухай мэдээсэл бэлдэхэ	Дүрим сээжэлдэхэ
22	Сэглэлтын тэмдэгүүд		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ			Д-151
23	Хамтадхаһан үгэнүүд		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ			
24	Х/х. Зандан Жуу бурхан		1				Творческо хүдэлмэри	
Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд		6+1 х/х						
1	Хандалга		1		Электронно номоор дадхалнуудые дүүргэхэ	Электронно ном хэрэглэлгэ.	«Буряад хэлээр тестнүүд	Д-193
2	Хандалгын сэглэлтын тэмдэгүүд		1		Бэхижүүлгын даабаринүүдые дүүргүүлхэ			
3	Оролто үгэнүүдтэй мэдүүлэл		1					
4	Х/х. Багшын үзэмжөөр		1		Зохёолго бэшэлгэ		Творческо хүдэлмэри	
5	Оролто мэдүүлэл		1		Электронно номоор	Электронно ном	Упражненинүүды	Д-197

					дадхалнууды дүүргэхэ	хэрэглэлгэ.	е дүүргэлгэ.	
6	Аянгалхан үгэнүүд ба үгэ мэдүүлэл		1		Бэхижүүлгын даабаринууды дүүргүүлхэ		Упражненинүүды е дүүргэлгэ,	Д-194
7	Сэглэлтын тэмдэгүүды табилга		1		Бэхижүүлгын даабаринууды дүүргүүлхэ			
Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд		5+2 х/х						
1	Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд		1		Электронно номоор дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном хэрэглэлгэ.	Упражненинүүды е дүүргэлгэ	Д-173
2	Тододхоһон элирхэйлэгшэ		1		Бэхижүүлгын даабаринууды дүүргүүлхэ			
3	Х/х. Оршуулга. Сэлэнгэ		1				Творческо хүдэлмэри	
4	Тододхоһон нэмэлтэ		1		Бэхижүүлгын даабаринууды дүүргүүлхэ		Байгал далай тухай зураглал-презентаци бэлдэхэ	Д-178
5	Тододхоһон ушарлагша		1		Электронно номоор дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном		Д-181
6	Х/х. Изложени. Хандагайн нюдэды хараад		1					
7	Тододхоһон гэшүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд		1		Электронно номоор дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном	Бэхижүүлгын хүдэлмэри.	Дабталгын асуудалда харюусаха
Дахуулал		5+1 х/х						
1	Юрын ба бээ даа һан		1		Электронно номоор	Электронно ном	Бурядай элитэ	Дүрим

	дахуулал				дадхалнууды дүүргэхэ	хэрэглэлгэ.	эрдэмтэн Д.Банзаров тухай презентаци бэлдэхэ	сээжэлдэхэ
2	Причастна дахуулал		1		Электронно номоор дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном хэрэглэлгэ.		Д-202
3	Деепричастна дахуулал		1		Бэхижүүлгын даабаринүүды дүүргүүлхэ	Электронно ном хэрэглэлгэ.	Бурхан багшын хургаалнууд мэдээсэл бэлдэхэ	Д-207
4	Х/х. Багшын үзэмжөөр		1		Зохёолго бэшэлгэ “Монгол нэеы гэр”	Электронно ном хэрэглэлгэ.		
5	Дахуулалнуудай сэглэлтын тэмдэгүүд		1		Электронно номоор дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном	Мэдүүлэл соо причасти ба деепричастии олуулха, илгааень зааха, гэртээ дабтаха	Дүрим сээжэлдэхэ
6	Дахуулалнууды дабталга		1		Үйлэдэгшэ ба дахуулагша илгаруулха даабаринууды дүүргүүлхэ		Дахуулалтай мэдүүлэлнүүдэй схемэ зохёохо.	Үгтэһэн үгэнүүдээр дахуулалнуу дтай мэдүүлэл зохёохо
1	Холбуулал		1		Электронно номоор дадхалнууды дүүргэхэ	Электронно ном		Д-236
2	Мэдүүлэл		1		Синтаксическа шүүлбэри хэхэ (холбоо үгэнүүдэй шухала болон юрын гэшүүдтэй, сэхэ хэлэлгэтэй мэдүүлэлнүүдтэ). Нэгэ түрэл гэшүүдтэй, хандалгатай, оролто		Литературын ном соохи статьягай удхые богонихоноор (конспект) бэшэлгэ. Уншаһан номдоо аннотаци бэшэлгэ. Газетэдэ	Үгтэһэн үгэнүүдээр мэдүүлэл зохёохо

					үгэнүүтэй мэдүүлнүүдые зохёохо. Тиихэдээ синтаксическа синонимууды таараха газартань хэрэглэхэ.		статья бэшэлгэ.	
3	Х/х. Багшын үзэмжөөр		1		Бүхэли зохёолой гү, али тэрэнэй али нэгэ бүлэгэйн удхада дүтэрхыгөөр, синтаксисэйнгээ талаар бүри сложно (дэлгэрэнгы простой мэдүүлэлнүүдтэй) текстнүүдые удхадань дүтэрхыгөөр изложени бэшэлгэ.		“Агууехэ Илалта” Найруулга	Дабталга
4	Мэдүүлэлэй гэшүүд Шалгалтын диктант		1 час		Диктант бэшүүлгэ		Дүрим дабтаха	
5	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд		1 час		Үзэһэнөө дабталга			

9 класс

№	Түсэбөөр хараалагдаһан болзор	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг	Нуралсалай ажал ябуулгын гол янзанууды тодорхойлолго
Түрэлхи хэлэмнай			1	
1		Түрэлхи хэлэмнай		Түрэл хэлэн арадай соёл болбосоролтой, түүхэтэй холбоотой гэжэ мэдэрэн ойлгоно. Бодомжолно, хөөрэнэ, хэлэнэ
Дабталга			2+1х/х	
1		Холбуулал. Мэдийлэл.		Холбуулал соохи гол ба дулдыдэнги үгэнүүдые илгажа нурана, асуудалнууды табина
1		х/х-1. Сочинени. Алтан намар		Холбуулал соохи гол ба дулдыдэнги үгэнүүдые

				илгажа хурана, шүүлбэри хэнэ
3		Причастна ба деепричастна дахуулалнууд		Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
Орёо мэдүүлэл			11+ 1 х/х	
1		Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл		Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно
2		Холбоһон харилсаатай орёо мэдүүлэл		Холбоһон харилсаатай орёо мэдүүлэл мэдэсэтэй болоно
3		Илгаһан харилсаатай орёо мэдүүлэл		Илгаһан харилсаатай орёо мэдүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно
4		Зирилдэһэн харилсаатай орёо мэдүүлэл		Зирилдэһэн харилсаатай орёо мэдүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно
5		Залгаһан харилсаатай мэдүүлэл		Залгаһан харилсаатай мэдүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно
6		Дахалдаһан орёо мэдүүлэл		Дахалдаһан орёо мэдүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно
7		Тайлбарилһан нixэсэл мэдүүлэл		Тайлбарилһан нixэсэл мэдүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно
8		х\х-4. Оршуулга. Шатар.		Оршуулга хэнэ, зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ
9		Элирхэйлһэн нixэсэл мэдүүлэл		Элирхэйлһэн нixэсэл мэдүүлэл тухай мэдэсэтэй болоно
10		Элирхэйлһэн нixэсэл мэдүүлэл		Элирхэйлһэн нixэсэл мэдүүлэл тухай мэдэсэ үргэдхэнэ
11		Шалгалтын хидэлмэри		Шалгалтын хүдэлмэри дүүргэнэ
12		Ушарлаһан нүхэсэл мэдүүлэл		Ушарлаһан нүхэсэл мэдүүлэл тухай ойлгосотой болоно
Холболтогый орёо мэдүүлэл			2+1х/х	
1		Холболтогүй орёо мэдүүлэл		Холболтогүй орёо мэдүүлэл тухай ойлгосотой болоно
2		Сэглэлтын тэмдэгүүд		Холболтогый орёо мэдүүлэлдэ сэг табижа хурана, шүүлбэри хэнэ
3		х/х-7.Изложени. Сагаан нара-Сагаалган		Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ, алдуугүйгөөр бэшэжэ хурана
Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ			3	
1		Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ. Авторай үгэ		Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ. Авторай үгэ илгаруулжа шадаха болоно
2		Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ. Диалог		Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ. Диалог тухай мэдэсэ хүгжөөнэ
3		Сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табилга		Сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табилга хүгжөөнэ
Холилдоһон орёо мэдүүлэл			2	
1		Холилдоһон орёо мэдүүлэл		Холилдоһон орёо мэдүүлэл тухай ойлгосотой болоно
2		Холилдоһон орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд		Холилдоһон орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табилга хүгжөөнэ
Үгүүлэл			6+1 х/х	
1		Үгүүлэлэй удха, түхэл		Үгүүлэлэй удха, түхэл

2		х/х-9. Холбоо хэлэлгэ хигжеслгэ		Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ, алдуугүйгөөр бэшэжэ huрана
3		Үгүүлэл дабталга		Үгүүлэл дабталга.
4		Хэлэлгын стиль		Хэлэлгын стиль тухай мэдэсэтэй болоно
5		Текст ба тэрэнэй байгуулга		Текст ба тэрэнэй байгуулга тухай мэдэсэтэй болоно
6		Тезис, аннотаци бэшэлгэ		Тезис, аннотаци бэшэжэ huрана
7		Текст. Дабталга		Текст ба тэрэнэй байгуулга тухай мэдэсэээ үргэдхэнэ
Жэл үзэнөө дабталга			2+1х/х	
1		Фонетикэ. Лексикэ. Хэлэлгын хубинууд		Хэлэлгын абяанууд.Үгэнүүдые абяагаарнь шүүлбэри хэнэ д
2		Шалгалтын хүдэлмэри		Шалгалтын хүдэлмэри дүүргэнэ
3		х/х-12. Оршуулга. Түймэр		Түсэб табина,зүбөөр мэдүүлэлнүүдые зохёохо шадабарияа хүгжөөнэ, алдуугүйгөөр бэшэжэ huрана

